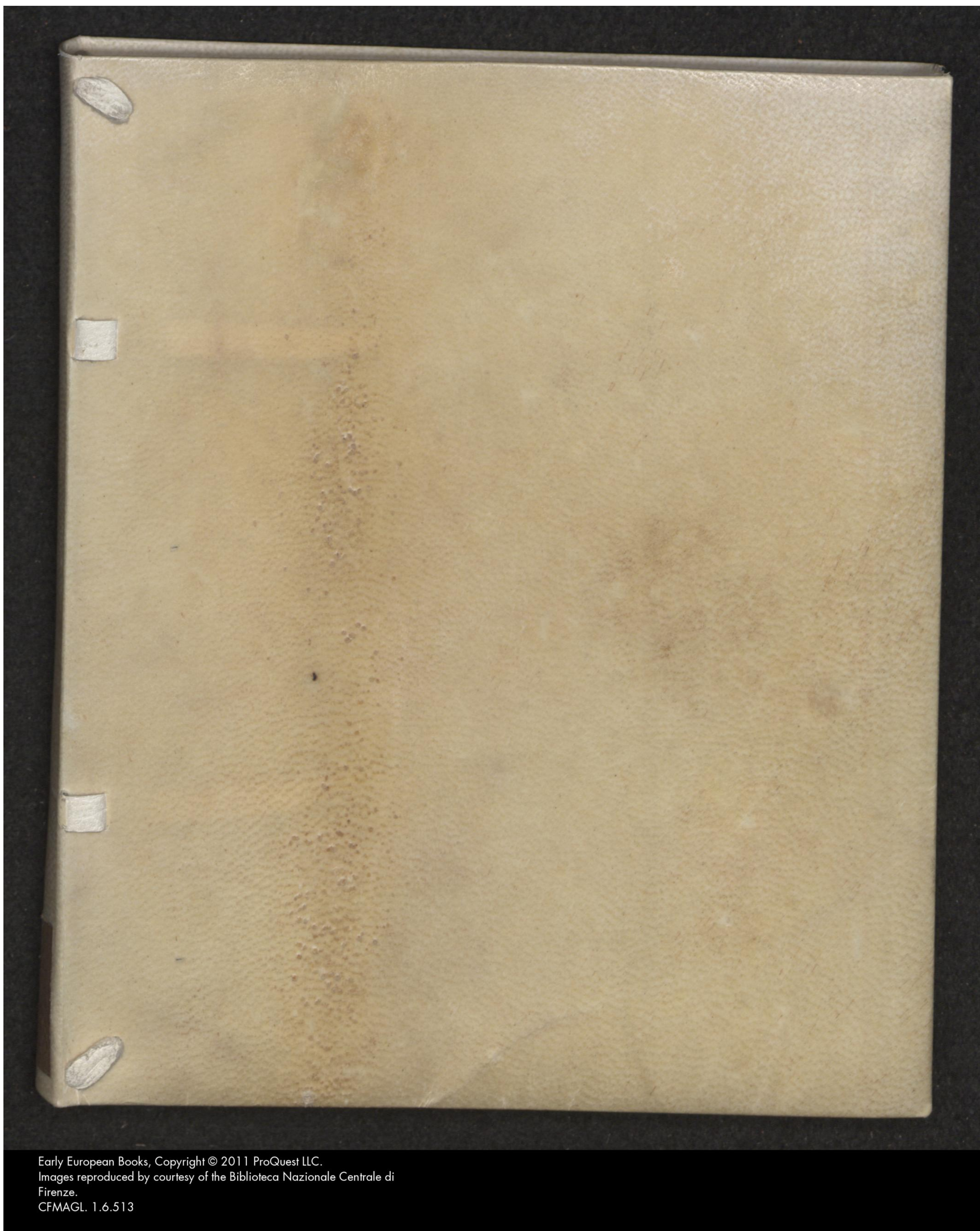
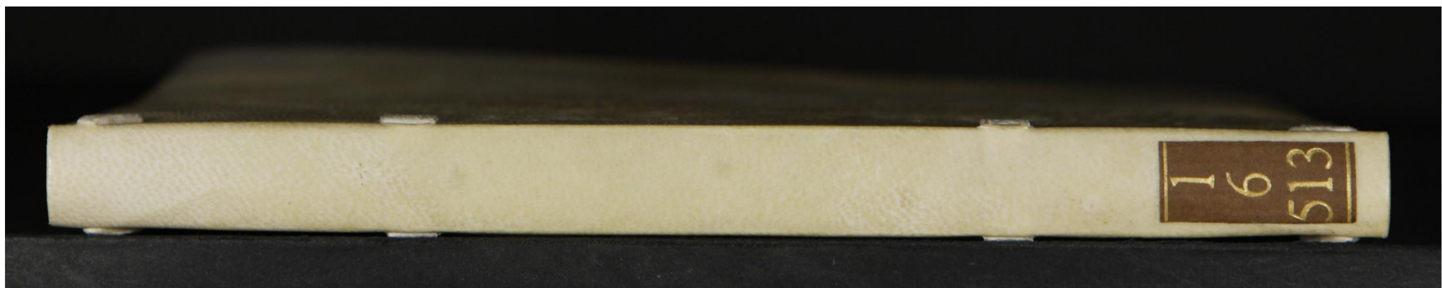
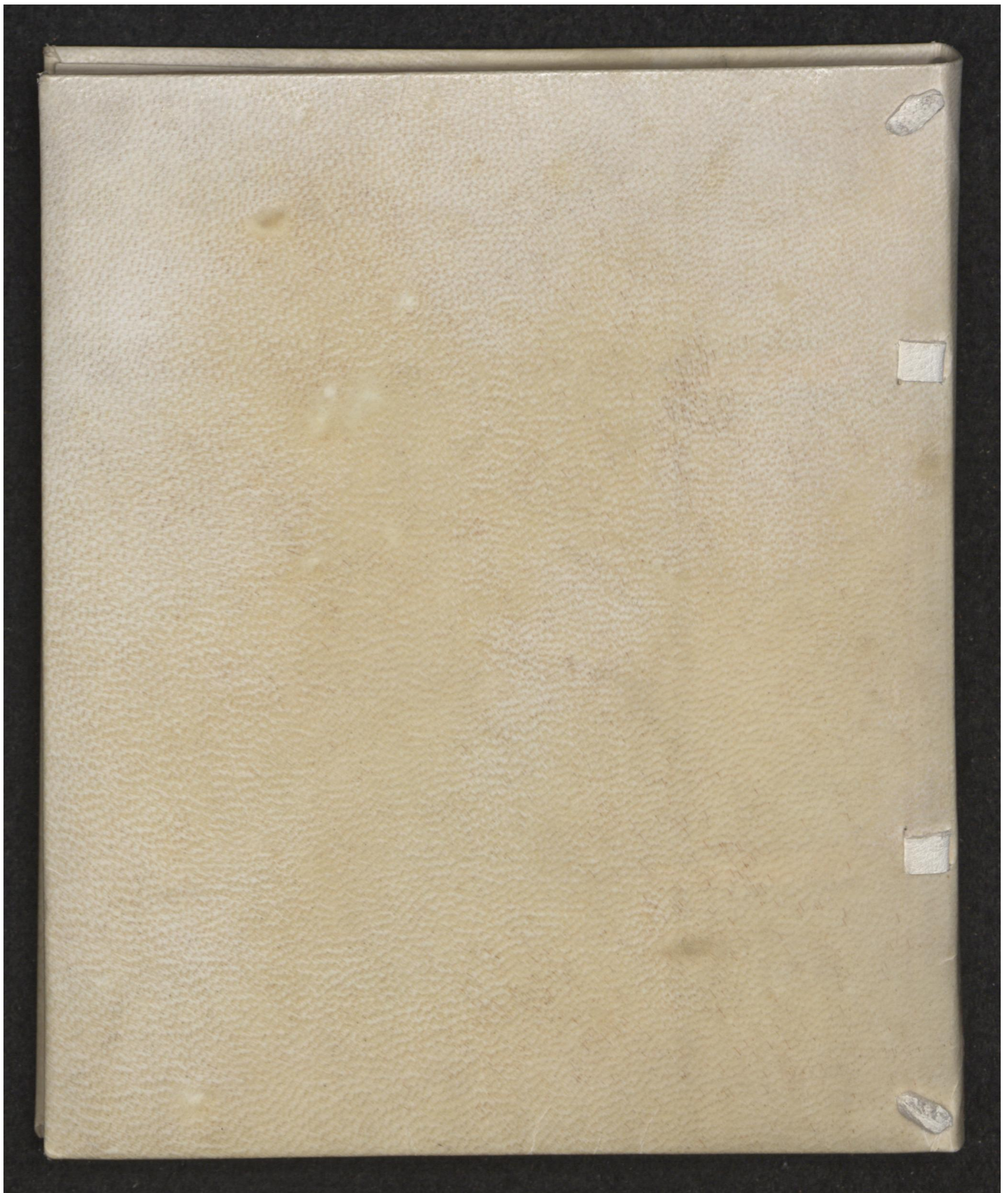
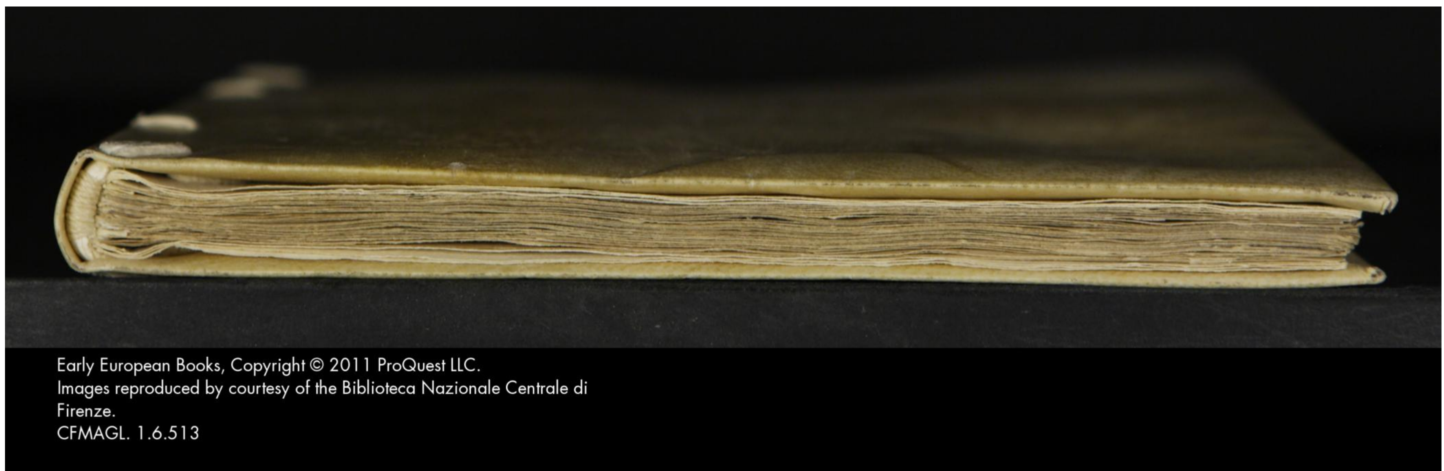

1
6
513

DE VERA RATIONE CVRANDI BVBONIS, ATQVE CARBVNculi pestilentis. Deq; eorundem præcautione Commentarius.

AVTHORE

Ioan. Baptista Gemma Veneto, Serenissimi Regis Poloniæ, ac Svetiæ Medico Physico.

Secunda editio priori emendatior.

DANTISCI,

Imprimebat Iacobus Rhodus.

[illegible] 1600.

In commentarium de peſte Ioannis Baptiſtæ Gemmæ Medici Regij.

Quos Adamas habet vſus? Quid Carbunculus? ignis
Scintillans, Smaragdi herbida luxuries.
Littore ab Aſſyrio cui concha bono? iſta benignus
Adria, quam mittit, gemma legenda tibi eſt.
Pæoniam præbebit opem, dum funera Erynnis
Miſcet, & à ſtygia virus inhalat aqua.
Haud incerta fero, ſacro ipſe Epidaurius ore
Dixit, ſi qua fides, vtere, tutus eris.

Matthias Smogoleſczki Nob. Polonus, & Secretarius Regius.

In eandem.

Pellere ſæua doces diræ contagia peſtis,
Herôas olim, quæ docuiſſe ferunt.
Idq; vt cultorem Phœbi decet, ordine claro,
Et puris verbis, ingenuaq; fide.
Quàm benè Gemma tibi heroûm debentur honores
Quàm benè te Gemmam quiſq; vocare ſolet.

Io: Bap[illegible] Sereniſs: Archid: Ferd. [illegible]riæ Med: Doctor.

SERENISSIMO, ATQVE POTENTISSIMO SIGISMVNDO III. Poloniæ & Svetiæ Regi, &c.

Ioannes Bapt: Gemma felic. P.

VArijs infortunijs, & calamitatibus obnoxium esse genus humanum, *Sereniss: Rex, non sine animi tristitia indies oculis ipsis intuemur, nihil tamen magis exitiosum mortalibus contingere potest, quàm cum pestis virus suum exerit, ac longè, lateq; diffundit; idq; funestiùs sanè, quàm in bello accidit; nam in eo pereunt plurimi, sed viriliter, & gloriosè pro Reipub: salute, atq; Imperij amplitudine succumbunt, pestis autem contagione ciuibus spoliantur vrbes, ac miserrimè deuastantur; in acie qui pereunt, occidunt statim, & alij in eorum locum succedunt; hæc verò pestifera lues infinitos propemodum cruciat vehementer, atq; eodem ferè momento extinguit. Ad hoc porrò malum auertendum, & veluti immanissimam feram compescendam, multa fuerunt documenta ab Hippocratis tempore scriptis mandata, eaq; celeberrima extant; ob rei tamen summam difficultatem non paucis dubitationibus adhuc inuolutam esse hanc tractationem, viri peritissimi, atq; ingenui testantur. Propterea ego, quàmuis imbecillitatis meæ conscius, onus longè impar vi-*

ribus meis facilè sentiam, tamen (cum sat sit voluisse in magnis) periculum faciendum mihi duxi, num qua ratione tantæ calamitati obuiam iri, & oportuna remedia afferri possint. Commentariolum igitur hunc ex Hippocratis, & Galeni placitis, qua potui breuitate, atq; perspicuitate exaraui, quem cum medicis aliquibus minimè displicuisse intelligerem, reliquis etiam huius facultatis studiosis, eundem communicare non sum veritus; ita tamen, vt ad meam singularem, ac debitam M. V. S. obseruantiam, aliqua ex parte significandam, hoc qualecunq; vigiliarum mearum munus sub felicibus auspicijs M. V. S. publicarem, ac unà me ipsum traderem, dicaremq; in perpetuum. Voluissem, ac debuissem quidem grauiora quædam quæ meditatus sum. M. V. S. offerre; verùm ea hucusq; perficiendi mihi facultas non fuit, spero autem eius fauore, atq; liberalitate aliquando futurum, vt literarum otio totum me tradere possim, & aliqua non indigna fortasse Regia Maiest: V. sub Clypeo suæ benignitatis posteritati commendare. Interim Deus opt: Max: M. V. S. vnà cum Serenissimis liberis ab imminenti pestis periculo, atq; ab omnibus malis tueri, & ad gloriæ, & felicitatis culmen perducere dignetur.

Dat. Varsauiæ Cal. Ianuarij
M. D. C.

DE

DE VERA RATIONE CVRANDI BVBONIS, ATQVE CARBVNCVLI pestilentis, nec non de ipsius præcautione Commentarius.

QVicunq; morbi publicè grassari consuevêre cum plurimorum internetione, hos epidemicos, seu communes perniciosos, ac pestilentes, veteres medici nuncuparunt; Quos, cum omnium eadem non sit forma, diuersam quoq; requirere tractationem non secus, ac de sporadicis, siue priuatis, ac dispersis obseruatum videmus, semper sum arbitratus, Differre enim inter se tam essentia, quàm curatione, Phrenitidem Pestilentem, Anginam, Pleuritidem, Peticularem febrem; Dysenteriam, atque cæteros pestilentes morbos, vnusquisque sine controuersia fateri coactus erit. Quod quidem animaduertens inter alios grauissimos authores, Ambrosius Paræus Gallus lib: de peste cap. 5. apertè fassus est vnà cum Galeno pestem nec semper, nec ubiq; vnius & eiusdem generis esse, sed diuersorum. Pestis enim æquiuoca vox est, atq; de pluribus morbis inter se differentibus prædicari solet. Relictis igitur in præsentia reliquis alijs; solius Bubonis, atque Carbunculi pestiferi curandi, ea qua potero breuitate, rationalem methodum tradere conabor; Et quàmuis non sim nescius, plurimos huius facultatis professores hanc eandem prouinciam summa

2. cum laude ſuſcepiſſe; nihilominus in re admodum ardua, atq; difficili ſententiam quoq; meam medicinæ ſtudioſis patefacere non grauabor, Cumq; in omni eiuſmodi tractatione, ab ipſius morbi eſſentia, de quo agitur, exordiendum eſſe, rationales medici ſtatuerint; ideo, quidnam ſint affectus iſti, inprimis demonſtrandum erit, mox eorum cauſæ indagandæ, ſigna tàm pathognomonica, quàm prognoſtica patefacienda, atq; vltimo loco de ipſorum curatione, ac præcautione, quæ finis erit harum omnium contemplationum, dilucidè erit explicandum. In qua quidem tractatione inutiles quæſtiones vitare decreui, quas verò attingam, eas non contendendi, alijsúe quidquam detrahendi ſtudio, ſed veritatis indagandæ gratiâ à me propoſitas fuiſſe, vnuſquiſque haud difficulter agnoſcere poterit.

Cum primum in aliqua ciuitate, vel prouincia ægrotantibus Bubones apparent circa emunctoria partium principalium noſtri corporis, cum quibus & Anthraces, ſeu Carbunculos in aliqua ex reliquis corporis externis partibus, vt quidem fieri ſolet, vnà adeſſe conſtet, idq; cum plurimorum internecione; tunc fatentur omnes, qui Hippocratis, & Galeni dogmata ſequuntur, peſtem iam ijs in locis graſſari, morbumq; hunc Itali, vernacula ſuâ lingua, ob glandularum in inguine inflammationem vocare ſolent la Ghianduſſa, & l' Anguinaglia, cuius morbi eſſentiam medica definitione ſic delineare poſſumus, vt

Definitio. Bubo peſtilens nil aliud ſit, quàm glandularum inflammatio circa aliquod ex emunctorijs partium

principum

principum ipsius corporis, ab insigni atque contagiosa putredine ipsius massæ sanguineæ, ob communem causam excitata. Anthrax verò seu Carbunculus pestilens sub eodem genere continetur, atque ab ijsdem causis producitur, in eo verò à Bubone, differt, quòd Carbunculus nullam peculiarem sedem habet, sed reliquas alias externas partes occupare solet, & à calidioribus, magisq; atrabilarijs humoribus excitatur; vt nihil āliud sit Carbunculus pestilens, quâm inflammatio partium reliquarum externarum ab atrabile excitata, eaq; insigniter putrida, & contagiosa, ob communem causam. Quòd vero hi tumores sub genere inflammationis recenseri debeant, ex Galeno didicimus, qui lib: de tumoribus præter naturã, & alibi sparsim tumores omnes, qni à calidioribus succis excitantur, sub genere inflammationum iure optimo reposuit. Hanc eandem sententiam secuti sunt Arabes, & Latini omnes, qui de tumoribus præter naturam hactenus opuscula ediderunt. Hinc error illorum manifestè conspicitur, qui pestilentes hos morbos sub genere morborum totius formæ, vel substantiæ reponere ausi sunt. Hi enim morbi sub aliquo ex tribus generibus à Galeno propositis reponi debent, etiamsi illis concederetur, ab occulta causa eos ortum habere; Differunt enim hæc inter se, morbus, & morbi causa, vti optimè annotarunt præclarissimi medici nostræ ætatis Comes Montanus, & Fabius Paccius Vicentini aduersus Ferneliũ. Neque ij etiam ab errore immunes esse mihi videntur, qui hos tumores inter symptomata febrium pe-

stilentium

4. ſtilentium repoſitos volunt. Simplicem enim febrē peſtilentem ab his tumoribus in eo differre puto, in quo reliquæ febres putridæ à Phrenitide, Angina, Pleuritide, atq; alijs inflammationibus, in quibus ex Galeni, & omnium probatiſsimorum authoruш ſententia, febris non quidem morbus per ſe, ſed potius ſymptoma ipſarum inflammationum meritò cenſetur, etſi vno, & eodem ferè momento ſimul ſe prodant. Deinde nemo admittet in non peſtilenti Carbunculo febrem pro morbo, & nō potius pro ipſius Carbunculi ſymptomate agnoſcendam eſſe. Cur igitur & in peſtilenti idem ſtatuendum non ſit, animo perſcrutari nequeo. Adde, quòd ſæpiſsime contingit (id quod ex Hippocrate, Galeno & alijs doctiſsimis viris inferius probabo) hos tumores, ſaltem circa ipſorum principium, quandoq; abſq; vlla febre ſeſe prodere; vnde manifeſtè colligitur ipſius febris, quæ nulla adhuc apparet, eſſe non poſſe ſymptoma; quinimo hinc contrarium potius aſſerendum eſt, febrem eſſe horum tumorum ſymptoma, non ſecus atq; in reliquis inflammationibus à doctioribus iamdiu ſancitum eſt. Et hæc ſatis in præſentia pro explicatione ipſius generis, quod in ipſa definitione poſuimus. Nunc tempeſtiuum videtur vt reliqua, quæ loco differentiæ conſtituimus, fuſius exponamus. Dixi Bubones eſſe glandularum inflammationes circa emunctoria partium principalium noſtri corporis, Anthraces verò quarumlibet aliarum partiū externarum; quibus verbis ſedes affectæ manifeſtè oſtenduntur, ſimulq; demonſtratur ab alijs internis

inflamma-

inflammationibus, & affectibus pestilentibus longè hos differre, quæ verò sint emunctoria ista, vnicuique manifestum esse puto, hæc enim sunt inguina, alæ, & aures, vbi glandulæ quædam reperiuntur spongiarũ instar, quæ facilè excrementitios humores recipiunt. Has enim mira arte natura fabricauit, vt potissimũ cum Principes partes, nempè, iecur, cor, & cerebrum à morbificis causis irritantur, confertim ad ista loca tanquam ad cloacam quandam eas demandare, atque expultrice facultate protrudere valeant. Quòd verò Anthraces in reliquis alijs partibus externis tempore huiusce pestis sæpissime conspiciantur, quotidiana nos docet experientia, vt superuacaneum fuerit alijs argumentis ista comprobare. Iam quia hæ inflamationes, etiam in non pestilenti constitutione aliquando à nobis conspiciuntur, Ideo reliqua in definitione addita sunt, vt hæ ab illis dignoscerentur. Quòd verò ab insigni humorum putredine hi tumores excitentur, Galenus varijs in locis testatus est, quem secuti sunt plerique nostræ ætatis præclarissimi medicæ facultatis professores. Quia verò nonnulli, & magnæ quidem authoritatis medici huic sententiæ non adstipulantur, sed præter insignem putredinem venenatam, nescio quam, qualitatem, vnde inflammationes istæ generentur, excogitarunt; Ideo nonnihil immorandum erit hoc in loco, atque quàm breuissime demonstrandum, præter insignem putredinem, nullam aliam causam internam ad horum tumorum generationem requiri. Quòd si quis nihilominus fuerit, qui contrariam sententiam mordicus

Causa interna explicatur.

An venenata qualitas requiratur.

6. retinere velit, cogetur iste relicta rationali methodo ad empyricam confugere, quoadusq; antidotum aliquam inueniat, quæ occulta sua qualitate venenatam hanc causam profligare valeat. Sed quia isti frustra meo iudicio laborabunt; ideo à Regia nostra via discedendum non censeo, & eadem methodo rationali, qua & alij non pestilentes morbi curantur, & hunc curari posse non dubito.

Sed tempus est, vt hanc sententiam Galeni authoritate comprobemus priùs, & mox aduersariorũ argumenta diluamus. Galenus igitur lib. primo de differ. febriũ cap. vj. vbi ex professo de pestilentibus febribus verba facit, nullam aliam causam siue externam, siue internam in tota illa tractatione agnoscit, quàm insignem putredinem, verba omnia in medium non affero, quia id nimis longum esset, suntq; alioqui obuia, & notissima; satis erit illud meminisse, cùm causam externam exponens ait, *Summa, vt Hippocrates ait, putredo fuit.* De venenata verò qualitate ne verbum quidem; & tamen locus requirebat, vt huius quoq; mentionem faceret, si præter putredinem, venenatam hanc causam etiam agnouisset. Nam, cùm ibidem non modò inquirat causas febriũ pestilentium, sed etiam quomodo nos ipsos præseruemus, ostendere curet, consentaneum vel potiùs necessarium erat, vt sicuti indicauit, quomodo corpora nostra à tali putredine præseruare debeamus, declarasset quoq;, qua nam via ab hac venenata qualitate nobis cauere, ac tuti esse possimus. Quod cùm non faciat, cum nullam aliam causam pestilentium morborum

borum agnouisse, præter putredinem, eamq; insignē, fatendum est. Et sanè hæc vnica satis superq; est ad profligandos mortales. Quid enim quæso putredine exitiosius mortalibus contingere potest? Sed alibi apertius est locutus, & quasi sententiam de hac quæstione pronunciauit, & in primis comm: 3. in lib: 3. Hipp: de morbis vulgaribus textu 29: vbi ait, pestilentes febres à reliquis putridis non nisi per putredinis excellentiam quandam differre. Poterat ne illustrius testimonium isto in medium à me afferri? Cur venenatæ istius qualitatis ibidem mentionem non fecisset, si insignem putredinem haud solam pestilentium febrium internam causam agnouisset? Locus omnino requirebat, vt & illius quoq; mentionem faceret, si hæc apud ipsum fuisset vera differentia inter pestilentes, & non pestilentes febres. Cùm igitur nullam aliam differentiam afferat, nisi insignem putredinem, fateri coguntur aduersarij, eum nullam aliam agnouisse præter hanc, & quia magis, & minus non variat speciem, ideo ex hoc Galeni loco concludendum erit, solam putredinem, eamque insignem esse solam causam pestilentium febrium, & per consequens pestilentium omnium morborum. Expresſius autem, quando de ipsis Carbunculis loquitur, sententiam nostram comprobauit Comment. 3. in eundem Hippocratis librum textu: 12. Iam, inquit, perpetuò Carbunculorum periculosus est affectus, ex vitiosis enim humoribus constant. His verbis Galenus tam pestilentes, quàm non pestilentes Carbunculos compræhendisse certum est.

8. Nam postea ijs, quæ addit, eos ab alijs manifestè se-
,, gregat. Nunc verò (de pestilentibus iam loquitur)
,, verisimilè fuisse perniciosissimos, quia vltra natiuã
,, malignitatem, etiam, quam status afferebat, adiun-
,, ctam habebant. Fatetur igitur Galenus carbunculos tam non pestilentes, quam pestilentes, malignos, ac perniciosos esse, perniciosissimos verò esse pestilentes, quia ab insigni quoq; aëris putredine geniti sunt, atq; fouentur; & hac sola de causa Hippocrates verioris medicinæ inuentor, pestilentes morbos, à sporadicis, & dispersis segregare voluit. Textu porrò eiusdem libri 23. totam hanc controuersiam Galenus dirimere visus est, dum inquit, abundantis humoris malignitas ex magnitudine consistit putredinis. Hîc nulla de venenata qualitate fit mentio, cum tamen disertè illam commemorandi occasio se obtulisset, si præter insignem putredinem eam hîc agnouisset. Aduersus tamen hanc Galeni sententiam à doctissimis quoq; nostræ ætatis medicis dilucidè comprobatam, nonnulli insurrexerunt grauissimi viri, & inter alios Eustachius Rudius vir sanè acri, & singulari ingenio præditus. Is enim lib: 3. qui est de febribus, venenatæ huius qualitatis fusiùs præ alijs, quos hactenus viderim, dogma hoc tueri conatus est, sed vt ingenuè loquar, adeò perplexè, & obscurè, vt nihil ferè certi ex illius dictis percipere possimus; quòd quàm verum sit, paucis ostendam.

Rudij sententia de venenata qualitate ,,

De febre igitur pestilenti verba faciens, cum qua & tumores hos inter illius symptomata reponit, à definitione orditur: Febris pestilens est febris per-

niciosa

niciosa ex venenatæ rei putredine cor insigniter lædente profecta. Primum igitur liquidò apparet, Rudium vnicam tantum causam internam pestilentis febris in ipsa definitione ponere, nempè venenatam putredinem, quam sententiam, paulò inferius comprobauit, vbi dixit, idem esse putredinem insignem, excellentem, ac venenatam. Pagina verò 206. hæc duo, nempè putredinem, & veneficam qualitatem adeo disiunxit, vt non vnica, sed duæ appareant, secundùm ipsum, esse causæ internæ febrium pestilentium. De prognostico enim verba faciens, sic ad verbum ait: Contingit aliquando, vt superata putredine omnia symptomata dilitescant, nihilominus ægrotantes pereant, quia licet euicta sit putredo, attamen pernitiosa qualitas superata non est, à qua in domanda putredine natura labefactata facilè concidit, vt mors sequatur. Adde, quod vbi de indicationibus curatiuis verba facit, istas duas causas disertè commemorat. Cum huius morbi (ait) proximæ & principales causæ duæ sint, putredo & venenata qualitas, ideo diuersa quoque remedia erunt perscrutanda. Manifestè igitur sibi ipsi contradicere mihi videtur Rudius, cùm non modò in ipsa definitione, sed alibi vnicam tantùm eiusmodi causam nobis proposuerit, nempè putredinem venenatã, quam insignem, & excellentem nuncupat; vt hæc non nisi nomine inter se differant, Locis tamen à me citatis duas proponit, quæ & re ipsa inter se discrepant. Præterea, cum ex illius verbis indagare vellem, qualis nam esset materia huius pestilentis veneni nõ hu-

mores, ſed fimum neſcio qualem, tandem agnoui, de cuius generatione à ſe ipſo diſſentire mihi videtur.
,, Pag: enim 194. ita ad verbum ait. Neceſſarium eſt,
,, vt in humano corpore aliqua materia reperiatur,
,, quæ puttedinem ipſam, & tempore, & ratione præ-
,, cedat. Sed qualis ea ſit, hoc in loco nondum expreſſit; ſatis eſt, quòd putredinem tempore præcedere ſtatuerit. Pag: verò 200. myſteria hæc medica nobis
,, patefacere volens, ita ait. Quare venenum ex ea tan-
,, tum putredine oritur, quæ vehemens eſt, & ad hu-
,, iuſmodi corruptionem magis propinqua requiritur. Quis ergo non videt Rudium ex his verbis materiam venenatam, putredinem non præcedere, ſed potiùs ex illa ortum habere? Mox verò nulla, vel Hippocratis, vel aliorum probatiſsimorum medicorum au-
,, thoritate fretus, hanc materiam his verbis nobis pa-
,, tefacere voluit. Humor (ait) dum putreſcit, & ad-
,, huc ſuam formam retinet, venenũ non eſt; ſed quan-
,, do iam putruit, & propria forma deperdita, in ſpeci-
,, em conuerſus eſt humanæ naturæ penitus aduerſam,
,, Non enim ſimpliciter humor putridus venenum eſt,
,, ſed fimus illius, & inquinamentum. Ecce materiam veneni peſtilentis ex Rudij ſententia, & quàmuis apertè fateatur hanc materiam eſſe humanæ naturæ omnino aduerſam, nihilominus paulò inferius ſtatuit, ſuam tyrannidem erga ægrotantes minimè exercere poſſe, niſi ipſi fimo noua accedat putredo, ex cuius halitu cor noxam percipiat, & inde febris peſtilens ſubſequatur, Sed pace tanti viri dixerim, hæc minus probabilia, & ab omni ſolidæ medicinæ fun-

dam~eto prorsus aliena conspiciuntur. Primum enim
sequeretur non dari febrem pestilentem à principio, nisi post simplicem putridã, ob quam humores prius in fimum verti debent, & inde accedente noua putredine pestilentem generari, quod quidem manifestè falsum esse, quotidie in praxi experimur. Deinde statim à principio Bubones & Carbunculi ægrotantibus apparent prius, quàm ex febre putrida humores in fimum abeant. Tertio & vltimo, ab omni ratione alienum videtur, fimum hunc fluidam materiam habere, atq; per venas permeare posse, pestilentesq; inflammationes generare. Galenus quidem statuit non fimum, sed humores esse causas internas omnium inflammationum. Sed & illud minimè concedendum est, cùm ait; quòd si ex putredine tantùm pestis oriretur, & vestimenta ægrotantium putrescere deberent. Verba illius sunt hæc pag: 199. Si enim "
putredinis actio esset, fomites, in quibus longissimo "
tempore halitus venenosi conseruantur, & ipsi pu- "
trescerent, cùm putredo communis sit passio omniũ "
mixtorum, & fomites hi putredini non admodum "
resistant. Cui breuiter sic respondemus, Rudium nõ concedere hanc actionem venenatæ qualitati, nisi & putredo accedat. Deinde cùm Philosophis respondemus, actiones non indifferenter fieri à quouis in quodlibet, sed ab agente analogo in subiectam materiam aptam ad recipiendam impressionem agentis. Vlterius sequeretur, contagium scabiosorum, leprosorum, & phthisicorum non à putredine, sed à venenata qualitate ortum habere, cum fomites istorum

ægrotantium

 ægrotantium non putrefcant, quod tamen falſum eſ-ſe, & ipſe Rudius fateri coactus erit. Neque interim negamus hos fomites ſicuti reliqua mixta putredini non eſſe obnoxia, ſed alijs de cauſis, & ſuo determinato tempore. Sed videamus precor quandiù in hac hæreſi Rudius perſeuerauerit. Pag: enim 209. vbi electiuè purgantia in peſte minimè exhibenda docet,
,, ita inquit. Hæ ſiquidem materiæ quàmuis veneni
,, naturam ſapiant, non tamen venena ſunt, quia vene-
,, na nunquam à natura domari queunt, ſed ſolis anti-
,, dotis ſuperantur, hi autem ſucci (aduerte lector Rudium non amplius fimum, ſed ſuccos vocare humores peſtilentes) à natura coctionem recipiunt, & ſæpe ab ipſa ſola vincuntur. Ex his Rudij verbis licet mihi ſic ratiocinari. Quod à ſola natura vinci poteſt non eſt venenatum; ſucci peſtilentes à ſola natura vinci poſſunt, Ergo ſucci peſtilentes non ſunt venenati. Relictis igitur his ambagibus, cum Hippocrate & Galeno concludamus, vnicam eſſe cauſam internam harum inflammationum, nempè inſignem humorum putredinem, quam ſi quis ob illius malignitatem, ac perniciem venenatam appellare voluerit, per me licebit, modò hæc inter ſe non re ipſa, ſed nomine tantum differre arbitretur. Ad reliqua igitur pergamus.

Diximus in noſtra definitione, putredinem hanc eſſe contagioſam, vt à reliquis alijs non peſtilentibus peſtilentes hæ inflammationes diſcernerentur. Statuit enim Galenus & nos quotidiè experimur, periculoſum eſſe cum peſte correptis verſari; & quàmuis

non

non inficimur nonnullos alios morbos esse contagiosos, nihilominus pestilens contagium, sæuitia, & pernicie longè alios superare, nemo est qui negare ausus erit. Videreturq; summè necessarium, vt hoc in loco de causis contagij aliqua in medium afferrem, sed quia breuitati studeo, & hæc à doctissimis medicis, Hieronymo Fracastorio, & Francisco Valeriola exactè fuerunt pertractata, ideo hoc labore supersedendum esse censui. Quædam tamen in medium afferam, quæ ad confirmandam superiorem disputationem summopere mihi conducere videntur. Matthias Flaccus medicus, atq; philosophus insignis, in quibusdam disputationibus ante aliquot annos Rostochij editis, de causis contagij verba faciens, ita inquit; Non est quod pluribus agamus, hoc solum » scire oportet, omnem contagionem esse ex putredi- » ne. Diuiditur enim à re putrescente humor, aut va- » por, qui in alio eiusdem speciei corpore similem gi- » gnit affectionem, quæ in re putrescente est. Non igi- » tur mirum, si in eiusdem speciei corpora, quæ idem » temperamentum habent, eiusdem generis putredo » & adfectio grassetur, atq; transeat. Hûc adde quòd » corpora, quæ putredini, ea etiam pesti, & alijs mor- » bis contagiosis sunt magis obnoxia. Pestem enim » & alios morbos contagiosos causæ putrefacientes » antecedunt, vt exhalationes rerum putrescentium, » austrina constitutio, & corrupta atque praui succi » alimenta. Neque negari potest phthisicis pulmonem » putrescere, & pomum putridum contagione sua in- » ficere aliud, quod attingit. Quòd autem non omnis »

 putredo sit contagiosa, euenit, quia non ab omni re putrescente expirat, aut resoluitur vapor, aut humor talis, ac tantus, qualis & quantus requiritur ad contagium, sed perpaucus, vel imbecillis, aut facilè dissolubilis: Hactenus medicus Germanus, cuius authoritas apud me plurium valet, quia rationi est consentanea, & à Galeni sententia ne minimum quidem dissentit.

Addidi in ipsa definitione, ob communem causam, vt à sporadicis, seu dispersis morbis pestilentes, & vulgares segregarē. Constans est enim Hippoc: sententia lib: de Natura humana, de fiatibus, & in ijs, quos epidemicos vocauit, cui Galenus & medici omnes celebriores assentiuntur, pestilentes morbos, vti vulgares, à communi causa originem ducere, sicuti sporadicos à particulari, & priuata. Neq; interea negamus, ratione contagij, aliquando pestem inter paucos ortum habere, præsertim à principio, vt ea de causa potius videatur priuatus, quam communis morbus, nihilominus, si quis rectè animaduertet, fateri cogetur, contagionis vim semper à publica, non autem à priuata causa initium habere. Reliqua, quæ in definitione posita sunt, qualitatem & differentiam humorum inter Bubonem, & Carbunculum pestilentem statuunt, quæ quia clarissima sunt, ideo non est, quòd hac in parte longiùs progrediamur, sed ad alia transeundum videtur, quæ non minoris sunt speculationis:

Causæ externæ. Cum superius, in explicatione ipsius definitionis, causarum internarum abundè mentionem fecerimus,

rimus, nunc tempestiuum videtur, vt de externis quoque, quæ hos pestilentes morbos excitare solent, fusiùs pertractemus. Theologi inprimis nobis sese offerunt, qui Diuinis oraculis absq; vlla hæsitatione acquiescunt, & vno ore fatentur omnes, Deum Opt: Max: scelera nostra, nisi tempestiuè, & ex animo pœnitentiam agamus, pestiferis morbis immissis, grauiter punire solere, quod quidem ex libro Regum facilè probatur. Dauidi enim, ob suum populi numerati peccatum, propositum fuit à Deo, vt vel famem septem annorum, vel infaustum bellum trium mensium, vel tandem pestem trium dierum eligere vellet. Ex quibus verbis facilè colligitur, nullum diuinum flagellum cum peste conferendum esse. Sed naturalia inquiramus.

Pestem ac pestiferos morbos inter Epidemicos perniciosos recensuit Hippocrates, & Galenus verioris medicinæ parentes, hoc enim proprium pestiferum morborum est, vt plurimos ex his, quos inuadunt, iugulent. Quia verò aëre indigemus omnes, ideo Hippoc: loco citato, de natura humana, & alibi, ab ipso aëre, vti ab omnium communiori causa eiusmodi morbos originem habere statuit; cùm videlicet, vel secundum ipsius substantiam corrumpitur, ob Austrinam aliquam ipsius diuturnam constitutionem, aut ex tetris, & putridis vaporibus partibus ad ipsum peruenientibus, vel ob singularem aliquam intemperiem, & potissi-

 potissimum calidam, & humidam aër ipse alteratur. Quæ quidem sententia, etsi verã esse non inficiamur, nihilominus de solo aëre, sed etiam de cibis, & potibus prauis, vel qui facilè corrumpi possunt, interpretanda erit; modò vniuersus populus talia comedere sit coactus; vti belli tempore potissmum contingere in exercitibus solet, vel in annonæ caritate, cùm populus semiputridos cibos comedere cogitur, vt optimè Galenus, Hippocratis fidelissimus interpres annotauit, cùm lib: de cibis boni, & mali succi, tùm alibi; Quibus in locis inter alia testatur, exercitum peste fuisse infectum ob potum aquarum vitiosarum. Romæ quoque pestem, quæ ipsius tempore grassata est, aliunde ortum nõ habuisse fatetur, quàm ob annonæ caritatem, & ideo inter communes causas hæc quoq; recensenda erit, cum & eosdem effectus pariat, vti aër ipse.

Nonnulli quærunt, an ex syderum quibusdam coniunctionibus pestis ortum habere possit nec ne? quæ quidem quæstio cum maximis difficultatibus sit inuoluta, doctissimosq; patronos ab vtraq; parte habeat, Astronomiæ studiosis eam terminandam esse duxi. Hoc vnum dicam, quòd sicuti fatendum est, cœlum, & sydera perpetuo suo motu, ac lumine admirabiles suas vires in hæc inferiora corpora exercere, vti cum Aristotele Philosophi omnes consentiunt; ita meo iudicio affirmandum erit, pestem inde ortum non habere, nisi & in ipso aëre, quemadmodũ optimè sensit Auicennas, effectus putredinis, vel insignis alicuius intemperiei conspiciantur. Quòd si

isti

isti mordicus contrariam sententiam retinere voluerint, vt ex puro illorum sydерum aspectu pestis oriatur, absq; aëris labe vlla; necessarium erit, vt è medio tollant omnem præcauendi rationem, quæ in aëris purificatione consistit, cum in nostra potestate minimè positum sit, aspectum sydерum immutare. Sed de hac quæstione satis in præsentia. Superius demonstratum est, pestilentes hos morbos inter contagiosos recenseri debere; ideo & contagium ipsum inter causas externas meritò recensendum erit, quod quidem adeo clandestinè in Ciuitates, ac Prouincias sese insinuare solet, vt nisi sum̃a diligentia, cùm à Magistratu, tùm à medicis ipsis in eo compescendo adhibeatur, & regiones multas inuadere aptum erit, quod quidem ex varijs historijs facilè comprobare possumus. Refert Cardanus in libris de subtilitate, quod in quadam villa, quæ vocatur la chiarella propè Mediolanum, dum vetula quædam sepeliretur, inuentæ fuerunt ab ea relictæ cistæ duæ supellectili varia refertæ; quas cum aperuissent ij, qui aderant, nimis curiosi, ex illorum prauo halitu ægrotarunt, & paulò post obierunt. Cumq; alij causam huius pestilentis morbi ignorarent, cum infirmis versantes, & ipsi ægrotare cæperunt, adeò vt breuissimo temporis spatio aliquot Italiæ Ciuitates desolarit. Testatur quoque Alexander Benedictus lib: de peste cap: 3. ex culcitra infecta, quæ per septennium in aliquo loco occlusa manserat, iterum Venetijs sæuissmam pestem ortam esse. Idem, Trincauellius noster, Iustinopoli ex simili causa contigisse commemorat. Pestis enim,

 quæ ibidem ex aëris corruptela cœperat, ex fomite cuiuſdam ſupellectilis inopinatè relictæ, denuò recrudeſcere cœpit, cum maximo illius ciuitatis detrimento, imò & peſtis illa, quæ anno 1576. Venetijs graſſata eſt, aliunde initium non ſumpſit, niſi ex ſupellectili, quæ ex Tridentina peſte eodem occultè allata fuerat, quæ quidem adeò ſæua fuit, vt ad ſeptuaginta millia hominũ extinxerit, quam calamitatẽ non ſine lachrimis oculis proprijs inſpicere fui coactus.

Explicatis tam internis, quàm externis cauſis huius peſtilentis morbi, vt iam de ſignis agamus, ex quibus morbi hi tempeſtiuè agnoſci poſsint, conſentaneum eſſe videtur.

Nihil eſt, quod magis artem medicam coniecturalem efficiat, teſte Galeno lib: primo de locis affectis in principio, quàm de morborũ ſignis perſcrutatio. Admodum enim incerta, & ambigua ſenſibus noſtris ſeſe offerunt, vt alius pro alio affectu, etiam à peritiſſimis medicis, haud raro accipiatur, quod cum in ijs morbis, quos quotidie præ manibus habemus contingere animaduertamus, quid in peſtilentibus euenire cenſendum eſt? Hi enim, & raro à nobis conſpiciuntur, & ob contagij periculum, ab eruditis medicis vix contrectari ſolent, ſed à vulgaribus chirurgis, vel ab indoctis Empiricis. Ideò minimè mirandum eſt, ſi anno 1576. Venetijs, quàm plurimæ ortæ ſint controuerſiæ inter præclariſsimos huius facultatis profeſſores. Qui enim in Patauina Academia tunc temporis primum locum obtinebant, conſtanter aſſerebant, eos tumores, qui tunc temporis à

principio

principio conſpiciebantur, non eſſe peſtilentes, alij verò contrarium affirmabant; quòd quidem & euentus demonſtrauit illos optimè ſenſiſſe, cum breuiſsimo temporis ſpatio contagij vis non modo Ciuitatē ipſam deſolarit, ſed & Patauina vrbs eandem calamitatem ſenſit; vt hinc colligere liceat quàm oculatos eſſe oportet medicos in cognoſcendis à principio peſtilentibus his tumoribus, etiamſi cauſa vlla externa nobis non ſit manifeſta. Periculum igitur ego faciam, pro Reipublicæ ſalute, an prouideri poſsit, ne eiuſmodi incommoda ampliùs contingant, namq̃ue ea ſigna in medium afferre conabor, quæ de huius morbi præſentia nos certiores efficere queant. Ex quibus & illud quoque emolumenti conſequemur, vt quamplurimæ difficultates, quæ circa curationem ipſam contingere ſolent, dilucidentur, & enodentur. Quòd ſi quid à me prætermiſſum fuerit, faciliùs deinde medicinæ ſtudioſi extremam manum adhibere, tractationemq̃ue hanc ſuis inuentis illuſtrare, atque certiorem reddere poterunt.

Signa igitur peſtilentium harum inflammationum, vel ſunt alijs non peſtilentibus communia, vel harum magis propria. Bubonum communia ſunt tumor cum renixu, dolore, & calore circa ipſa emunctoria, ſi valida fuerit virtus expultrix in noxijs humoribus ab internis ad externas partes trudendis, aliâs mobilis ipſe tumor circa initia ſeſe tangentibus offert. Peculiaria porrò ſigna peſtilentium hæc concomitari ſolent, dolor capitis ingens, vigiliæ, *Signa.*

ſopores,

sopores, deliria, conuulsiones, animi deliquia, cordis palpitationes, nauseæ, vomitus, hæmorrhagiæ, & vt vno verbo cum Aetio dicam, symptomata omnia horrenda in peste apparere solent. Carbunculorum verò signa magis particularia inferiùs tradētur, cum de illorum curatione pertractabimus. Iam cum ipsarum, de quibus mox agemus, pestilentium inflammationum non vna, & eadem sit ratio, signa, quæ eas inter se aliquo modo distinguant, ex vario ac diuerso motu humorum circa earum generationē, & progressum omninò sumentur, quos ego motus, dilucidioris doctrinæ gratia, quadripartiri, & in quatuor classes, seu differentias, distribuere volui: quòd si quis in praxi huius generis plura, & pro ipsa curatione vtiliora obseruauerit, poterit ea medicinæ studiosis communicare, vt certior tandem, atq; exactior horum tumorum cognitio, atq; curatio tradi posſit. Interim ab hac nostra contemplatione eos tumores excludi volo, qui vel ob nimiam magnitudinem ipsius putredinis, vel ob aliam aliquam vehementem causam primo statim, vel altero die ægrotantes è medio tollere solent, hi enim pro deploratis habendi erunt, cùm nullam ab arte medica opem habere posſint.

Prima Claſsis. Primæ igitur claſsis, seu differentiæ, quam morbo isto laborantium facimus, ægrotantes prima die calorem extraneum persentiscunt, ac si per hypocaustum calidum pertransirent, qui tamen nō diù durat; paulò post, Bubo circa aliquod ex emunctorijs excitatur, qui quidem plurimum sub digito mobilis est,

ob fa-

ob facultatis expultricis imbecillitatem; caput his rarò dolet à principio morbi, ſiccitatem autem quandam in ore ſe percipere ſignificant, vinumq́; potius, quàm aquam appetere videntur, quòd ſi eos cogas ad aëris ſplendorem oculos eleuare periculũ erit (quod & reliquis commune eſſe ſolet) ne inde in animi deliquium, ob debilitatem ſpirituum animalium incidant. Sequenti die tumor ad interna retrocedere conſueuit, vt neq; ab ægrotãte, neq; ab alijs iam manu ſentiri poſsit, inde ob retroceſſum materiæ morbificæ ad interna viſcera, grauiora in dies ſubſequuntur accidentia, ita vt diarrhœa tandem quinto die, vt plurimum, à morbi inuaſione, moriantur, niſi tempeſtiuè, vt mox dicetur, illis ſuccurratur.

Iam verò in illis, quos ſub ſecunda claſſe reponendos duxi, euidentiora ſigna conſpiciuntur, nam præter Bubonem eadem die excitatum, adeſt inſignis capitis dolor, febris ſuboritur, & quandoq́; delirium. Die ſequenti natura ab humorum pernicie excitata per vomitum, & ſeceſſum ſe exonerare tentat, ſed fruſtra, niſi per eiuſmodi euacuationem ſubleuata, in maiorem molem tumorem adauxerit, quod quidem indicium erit, expultricem validam eſſe in pellendo peſtilentes humores à centro ad circumferentiam. Quòd ſi (vt aliquando fit) vomitus niger cum virium imbecillitate accedat; tunc omninò ſymptomatica, & inutilis erit huiuſmodi euacuatio, itaque breui temporis ſpatio & hi moriuntur, niſi prima ipſa die opem illis feramus.

Secũda Claßis.

Tertia Claſsis. Porrò ijs, ex quibus tertiam claſſem conſtituimus, à principio ingens ſuperuenit totius corporis rigor, cùm cibi cuiuslibet appetentiæ deiectione, cum tamen vix ante tertiam diem Bubo ſeſe prodat, iſq; ſub digito mobilis. Deinde ſequitur ingens capitis dolor, vomitus, virium proſtratio, ac tandem miſerrima mors. Illud tamen animaduertendũ erit, quòd ſi eadem die, qua rigor ſuperuenerit, Bubo exoriatur, vt aliquando fieri ſolet, tunc de ſalute ægrotantis non omninò deſperandum erit, modo ijs remedijs, quæ ſuo loco tradentur, tempeſtiuè laboranti ſuccurratur, atque expulſio iſta naturæ adiuuetur.

Quarta & vltima claſsis. Quartæ & vltimæ claſsi ij annumerandi ſunt, quibus à principio non Bubo, ſed Carbunculus in aliqua externa corporis parte non determinata ſe prodit; cuius ſigna talia erunt. Puſtula ab initio exoritur, cum dolore vehementi, ardore, atq; pruritu, quæ puſtula etſi ſtatim in ſuperficie albi quidpiam habet inſtar grani milij cum circulo rubicundo, nihilominus circa diem quartam Bubo ab eodem latere in emunctorijs exoriri ſolet, atq; albedo illa puſtulæ in aquoſum humorem vertitur, circuliq; rubedo in atrum colorem mutatur ſplendentis bituminis inſtar. hinc febris, quæ priùs non aderat, ſuperuenit, cum vigilijs, delirio, animi deliquijs ſyncope, & tandem ineuitabilis mors ſequitur, niſi à principio Anthracis, ægrotantibus, optimis remedijs ſuccurramus.

Signa alia, quæ ex pulſu, vrina, & alijs excrementis

mentis ſumi ſolent, hæc ſunt, nam pulſus in hoc morbo duo tantum meo iudicio indicare poſſunt, nempè cum his tumoribus febrem eſſe, vel non eſſe adiunctam, vel virium ægrotantium robur, aut debilitatem; vrinæ verò, & alui excrementa varij coloris conſpici ſolent, non ſecus, atque in alijs malignis morbis contingere animaduertimus, vt plurimum tamen ſubiugales, vel aqueæ, vel ad nigredinem tendentes in morbi augmento conſpiciuntur, quemadmodum obſeruauit Hippoc: 3. epidem: 3. tex; 61. Et hæ omnium aliarum ſunt peſsimæ. Quòd vero aliquando ſanorum ſimiles appareant, hoc minimè negandum eſt, & in cauſa aſſerenda, cur tales ſint in tanta putredine, varij, varia dixêre, ſed animus adhuc non acquieſcit; niſi dicamus, tunc temporis humores non in profundo hærere, ſed ſuperficiem tantum corporis occupare, & hanc vnicam eſſe ſtatuit Galenus cauſam, cur aliquando ſine febre hi quoque tumores conſpiciantur.

Sed quia eorum ægrotantium, quos ſub quarta Claſſe repoſuimus, inter reliquos duos nominatim Gretij Styriorum præ manibus habui, dum Sereniſsimo Archiduci Carolo feliciſsimæ memoriæ inſeruiebam, ideo eorum hiſtoriam hoc in loco breuiter, atque bona fide recenſere decreui; ex qua multa ſcitu digna medicinæ ſtudioſi addiſcere poterunt, & præſertim quàm caute ſit procedendum, cum huiuſcemodi ægrotantibus, & quàm ſincere cum Magiſtratu ſit agendum, vt tempeſtiuè maiori- *Hiſtoria.*

 bus periculis obuiam ire posſit, ne Ciuitas, vel Prouincia aliquod inſigne damnum patiatur.

Anno igitur 1585. Iuueni cuidam Italo ex cucularijs Illuſtriſsimi, atque Reuerendiſsimi Nuncij Caligarij Epiſcopi Bertinorienſis ex improuiſo ſuperuenit Carbunculus propè genu ſiniſtrum, cum tamen ipſe exiſtimaret eſſe puſtulam ſcabioſam, mirum dictu, ad quartam vſque diem abſque febre, & alijs ſymptomatibus grauioribus permanſit, interim ab eodem latere Bubo, circa inguen ſe prodit, quem febris, capitis dolor; & nonnulla alia grauiora ſymptomata concomitata ſunt. Ad hunc vocatus, cœpi in itinere de morbi qualitate ſciſcitari ab aulæ præfecto, cumq; is eadem narraſſet, quæ ſuperiùs commemoraui, de morbi peſtilentis natura, etſi nulla tũc temporis peſtis in Ciuitate graſſaretur, cogitare cœpi, eaq; de cauſa ægrotantis cubiculum ingredi recuſo, ſed vt inde exeat, iubeo, faciem illius inſpicio, quæ admodum rubicunda, atq; eryſipelatoſa apparebat, oculi erant accenſi, & qui aëris lucidioris ſplendorem minimè ferre poſſent, cumq; tumores mihi oſtendiſſet, ex ſignis ſuperius recenſitis liberè pronuntio, hos tumores peſtilentes, atq; contagioſos eſſe: quod quidem illam Aulam perterrefecit: Rumor iſte ad ſereniſsimum Archiducem Carolum peruenit, inde inter medicos Archiducales non minima orta eſt controuerſia, cùm alij ferè omnes eos tumores non peſtilentes, ſed potius Gallicos eſſe dicerent, cumq; ægrotus delirare cœpiſſet, ac vehementer debilitari, Illuſtriſsimus Nuntius vir doctiſsimus &

pruden-

prudentiſsimus mihi potiùs, quàm alijs, fidem adhibere voluit; & confeſtim ad quoddam monaſterium extra Ciuitatem ſe contulit, vt contagij periculum euitaret, ægrotus verò iuſſu Sereniſsimi Archiducis ad publicum hoſpitale his infirmis deſtinatum ducitur, vbi à chirurgo, quem Magiſtrum ſanitatis vocant, peſtilenti morbo correptus eſſe iudicatur, & die nona moritur. Frater verò, qui illi aſsidebat, paulò poſt eodem morbo ægrotare cœpit, qui eadem die, qua puſtulam exortam inſpexit, è feneſtris de recuperanda ſanitate conſilium à me petijt, ex quo tandem conualuit, ijs adhibitis remedijs, quæ inferius tradentur. Tunc Sereniſsimus Archidux iuſsit, vt de huius morbi origine fieret inquiſitio, nam breui temporis ſpatio ad nonnullos alios contagij vis peruenerat, & inuenimus quendam, qui ex peſte Pragenſi, quæ tunc temporis ibidem graſſabatur, clàm ſe ſubduxerat, cum illo iuuene, qui mortuus eſt, in eodem cubiculo dormijſſe, atque inde per contagium, miſerum, peſtilentem morbum contraxiſſe. Ex hac duorum ægrotantium hiſtoria illud inprimis addiſcendum eſt, quòd, etſi cauſæ vniuerſales peſtilentes, quæ peſtem præcedere ſoleant, plurimum conferant ad peſtilentium morborum cognitionem; nihilominus quia aliquando ex contagio peſtis initium habere aliquo in loco ſolet, ideò ex ijs ſignis, quæ à nobis propoſita ſunt, quæq; verè pathognomica nuncupare poſſumus, liceat nobis de horum peſtilentium morborum præſentia, liberè pronuntiare.

An febris per-

Sed quia diximus, hos tumores quandoq; ſine

 vlla

26. vlla febre conſpici, præſertim à principio inuaſio-
nis, diſcutiendum videtur, an hoc verum ſit, nec ne.
Ego authoribus Hippoc: Galeno, alijſq; clariſsimis
viris, teſteq; ipſamet experientia conſtanter affirmo,
tumoribus iſtis non perpetuò comitem adeſſe febrē.
Inſignis eſt locus Hippoc: lib: 3. Epid: ſect: 3. tex:
25. & 28. vbi ita planè ait; Quorum ergo caput ho-
rum aliquid tentauit, (de peſtilenti morbo ibidem
loquitur) his caput totum glabreſcebat, & mentum:
oſſaq; denudabātur, decidebantq;, multæq; extiterūt
fluxiones; his adiuncta aliquando, aliquando non
erat febris; cuius rei reddens ibidem Galenus ra-
tionem, ait. peiora erant in quibus in profundum ſe-
ceſſerat humor, ignem ſacrum efficiens, cum enim in
viſcera, & in principes partes ſe conferret humor,
præter alia ſymptomata, febres etiam acutas gene-
rabat, quibuſdam tamen, quibus in ſuperficie erat
eiuſmodi putredo, partes etiam citra febrem marce-
ſcebant. Simili modo Hippocratis verba interpre-
tatus eſt Franciſcus Valleſius in ſuis doctiſsimis
Commentarijs, vt de Hippocratis, & Galeni ſenten-
tentia minimè ſit ambigendum, & ideo ipſemet Gale-
nus lib: de ſimpl: med: fac: in peſte vbi febris non ſit
adiuncta, bolum armenam vino dilutam exhiben-
dam iubet, Commentum igitur Mercurialis de fe-
bre parua, vel magna omninò reijcimus, quod Hip-
poc: & Galeni apertiſsimis verbis repugnare vide-
tur. Noſtræ autem ſententiæ quàm plurimos fauto-
res habemus, inter quos Cornelium Gemmam, Co-
mitem Montanum Vicentinum, Alexandrum Maſ-
ſariam,

[margin: petuò ſit comes.]

ſariam, Hieronymum Capiuaccium, Petrum Foreſtum, & alios. Idem fateri coacti ſunt Rudius, Paræus, & Æneas Caprillius, qui lib: de febribus putridis pag: 245. quærens, an Bubone apparente vena ſit ſecanda, ita ad verbum ait. Cum fieri poſsit, vt Bubones ante diem tertiam appareant, imò fieri poſſit Bubo, deinde febris &c. Paræus quoq; de prognoſtico verba faciens tract: ſuo de peſte cap: 17. ita ait. Bubonem præcedere antequàm febris veniat, ſalutare eſt. Quibus verbis erroris conuincuntur, quotquot hactenus ſub genere febris peſtilentis hos tumores repoſuerunt. Si enim Bubones hi erumpere poſſunt ante febrem, vti & præclariſsimus Augenius de monte ſancto teſtatus eſt in ſuo doctiſsimo libello de vera ratione ſe præſeruandi à peſte, non video quomodo hi tumores inter ſymptomata ipſius febris recenſendi ſint, nulla adhuc exiſtente febre, cum ſymptoma morbum ſequatur vti vmbra corpus. Et ideo non eſt mirandum, ſi quàmplurimi errores circa curationem committuntur ab illis, qui hos tumores cum ipſa febre peſtilenti perperam coniungunt. Morbi enim inter ſe ſunt diſsimiles, & diſsimiles quoque indicationes curatiuas ex ipſis hauriendas eſſe ſemper ſum arbitratus. Sed de ſignis horum peſtilentium tumorum ſatis in præſentia, hoc vnicum addam, quòd ſi peticulæ quoque in ipſa cute, maiores quàm quæ in ſimplice febre peſtilenti conſpiciuntur, eruperint, tunc minimè ambigendum erit de illorum præſente malignitate, atque pernitie.

28. *Prognosticum.* Ex his quæ hactenus dicta sunt, vnusquisque haud difficulter colligere poterit, has inflammationes inter acutissimos morbos esse reponendos. Quàmplurimi enim ante septimam diem, imò, teste clarissimo Hieronymo Fabricio ab Aqua pendente, cui & aliorum quoque experientia suffragatur, etiam prima die aliquando ægrotantes moriuntur, vt minimè sit mirandum, si eo in loco intactam ferè reliquerit horum tumorum curationem. Iam quòd Carbunculi vehementius exitium minentur, testatum nobis reliquit Galenus & cum eo medici omnes. Ex bile enim præassata, quæ omnium aliorum humorum succus deterrimus est, ortum suum habere docent; & nisi quis tempestiuè eorum incendium extinxerit, periculum imminet, ne ad viciniores partes putredo ipsa serpat, & vt Hippoc: testatur in Epidemijs, ad ossa vsq; perueniat. Quòd verò hi periculosiores sint, qui circa oculos, fauces, cordis regionem, vel aliquam aliam particulam exquisito sensu præditam exoriuntur, quotidiana nos docet experientia. Qui verò atrioris sunt coloris, ij reliquis alijs sæuiores semper habiti sunt, cum à maiori humorum incendio proficiscantur. Putant aliqui, quò plures Bubones, vel Carbunculi, eò illos minus periculosos fore, & de ægrotantium salute minùs esse timendum, Ideo, quemadmodum testatur excell: Trincauellius in suo de febre pestilenti opusculo, Turcæ meliùs cum suis ægrotantibus agi credunt, cum plures, quàm, cum pauciores extiterint tumores. Secus verò sentit Iulianus Palmerius Gallus lib: de morbis contagiosis, putat enim ille,

ille, quò plures extiterint, eò magis de salute ægrotantium desperandum esse. Ex diuturna tamen obseruatione nonnulli alij, quibus libenter assentior, veriorem esse Trincauellij sententiam statuunt; modò ita intelligatur, vt alius post alium, nonnullo interiecto temporis spatio exoriatur. Si verò ab ortu primi, post tres vel quatuor dies alij sese prodant, tunc pro inutili, ac symptomatica illam expulsionem habendam esse sæpissime obseruatum est, præsertim viribus infirmis existentibus. Iam verò quòd infantes, mulieres, prægnantes, senes, cacochymi, ac timidi alijs citiùs pereant, nemo est qui dubitet. Putant aliqui, eos immunes esse à peste, qui morbo Gallico laborant, sicuti & illos qui alio tempore ea correpti fuerunt, sed pestis Veneta istos non rectè sentire, apertè demonstrauit. Cæterum huic, de Prognosticis signis, parti accommodari poterunt, quæ à Diuino Hipp: prodita sunt, cùm in lib: Prognost: tùm alibi, vbi docet rationem præsagiendi in morbis acutis, quæ, non videtur necessariũ huc ambitiosè transferre, cum medicis omnibus hæc perspecta esse non dubitem, itaque ad ipsam curationem iam accedere decreui.

Sicuti Empirici non nisi ex quibusdam obseruationibus, quas vt plurimum fallaces compertum est, curationem hanc assequi se posse, temere arbitrantur, ita ex aduerso medici rationales ex ipsa rei natura indicationibus sumptis, horum pestilentium tumorum curationem tradi posse non dubitant, Et quàmuis Gal: in libris Methodi med: varias hinc in- *Indicationes curatiuæ.*

 de indicationes nobis proposuerit, nihilominus nonnulli viri docti tres præcipuas collegerunt ex lib: 10. vbi ex professo indicationes febrium putridarum nobis patefacere voluit, nempè vnam, quæ ab ipso morbo, alteram, quæ à morbi causa efficiente, & tertiam, quæ à viribus ægrotantis sumi solet; Quarum prior sit curatiua, altera præseruatiua, tertia vitalis, quam quidem doctrinam & nos hoc in loco sequi decreuimus, minimè interim omninò reliquas alias negligentes, quæ ab ætate, temperamento ægrotantis, cœli statu, & his similibus sumi solent, quarum ibidem Galenus mentionem facit. His igitur ita se habentibus, cùm medicis doctioribus iam compertum sit ex Gal: de differ: morborum, imflammationes huiusmodi ex calida intemperie constare cum humorum affluxu, à morbi ipsius essentia hi nobis insurgent scopi curatiui; nempè, vt intemperies refrigerantibus corrigatur, materia verò ibidem contenta post sensibilem illius euacuationẽ, quam insensibili tutiorem esse comperimus, morbus vlceris caui, & sordidi naturam induit, ideo aliæ insurgent nobis indicationes curatiuæ, nempè, vt vlcus à pure mundemus, deinde illud carne repleamus. & tandem ad cicatricem deducamus. Cæterum quia à causa interna, quam practici antecedentem vocant, eiusmodi inflammationes foueri non dubitamus, ideo ex methodo resolutiua, vt quod vltimum est in inuentione, in curatione primum locum teneat, ea priùs profliganda, deinde morbus ipse curandus erit, cum morbi non curentur, nisi causis illos generantibus,

priug

prius ablatis, hanc doctrinam ex lib: artis med: cap: 84. & 8. metho: med: cap: 4. didicimus, vbi apertè Galenus ait, vt vnam quamque morborum causam priùs rescindamus, deinde ad eam, quæ facta est, ægritudinem accedamus, Sed quia sine virium robore morbi non curantur, ideò earum perpetua erit habenda ratio; vt si constantes fuerint, in suo statu seruentur, si verò debiles, refocillentur. Quòd si cum ijs tumoribus vel febris, vel aliquod graue symptoma coniunctum fuerit, illius quoq; rationem habendam esse non dubitamus. Quibus verò medijs nos scopis his satisfacere arte medica valeamus, breuiter hîc commemorabo.

Chirurgia.

Tria sunt instrumenta medica, quibus morbi omnes, qui à materia pendent, superari consueuêre, nempè chirurgia, pharmacia, & dieta. Cumq; à doctissimis nostræ ætatis medicis vsitatum sit, à chirurgicis præsidijs morborum curationẽ inchoare, vestigijs illorum & nos insistentes, indagabimus primùm, an conueniat in hoc morbo venæ sectio, nec ne, deinde quo tempore sit administranda, mox quantum, & ex qua vena sanguis sit mittendus, quibus ordine, & breuiter declaratis, abstrusiorem huius methodi partem me absoluisse existimabo.

An conueniat sanguis missio.

Putant aliqui non postremæ authoritatis medici a venæ sectione in hoc morbo omnino esse abstinendũ. Gabriel enim Fallopius vtriusq; medicinæ professor celeberrimus, proprio tractatu de pestilenti Bubone, viribus omnibus contendit, nunquam in hoc affectu venam esse aperiendam, quam sententiam præcipuè

 defendit

 defendit ex eorum relatione, qui tempore illius pestis, quæ in Italia grassata est anno 1528. interfuêre. Testantur enim medici, qui tunc temporis aderant, neminem ferè ex venæ sectione fuisse sanitati restitutum, idq; ob repentinum virium lapsum, cum tamen multi absq; venæ sectione liberati fuerint. Contrarium nihilominus sentiunt quàm plurimi huius facultatis eximij professores, inter quos in præsentia nominare volo, Alexandrum Benedictum, Nicolaum Massam, Trincauellium, Massariam, Petrum Forestum, Paræum, Hollerium, & alios qui in hac facultate plurima accuratissimè obseruarunt; Hi enim liberè testantur, ex hoc solo præsidio tempestiuè adhibito, plurimos eiusmodi morbo laborantes sanitati fuisse restitutos. Quare si authoritate, & experientia certandum erit, de sede deponendi eruntij, qui contrarium defendunt. Sed ratio quoq; in medium adduci potest. Sententia est Galeni lib: 4. meth: med: cap: 6, cui & Fallopius adstipulatur, scopum sanguinis mittendi esse morbi magnitudinem cum
„ virium robore. Hæc sunt illius verba, si verò alicu-
„ ius morbi magnitudo affligat vnà cum virium robo-
„ re, vel si redundantis sanguinis concursus adsit,
„ nemo est qui sanguinem non detrahat, quæ sententia de ijs morbis, qui à materia generantur vel fouentur interpretanda est. Cum igitur hi tumores à materia, eaq; sanguinea procreentur, meritò venæ sectionem eos admittere non dubitamus. Fallopius verò etsi ratione scopi indicantis à Galeno propositi, sanguinem mittendum esse consentiat, negat tamen, vires,

quæ

quæ in hoc morbo citiſsimè labantur, hoc præſidiū
ferre poſſe: Qua quidem in re vehementer, meo iudicio, hallucinatus eſt, conſtanter enim negamus, omnibus ægrotantibus, à principio huius morbi, vires adeo infirmas eſſe, vt venæ ſectionem non admittant; id enim falſum eſſe multiplici experientia adducti viri docti, ſcriptis mandarunt. Quòd ſi tempore illius peſtis Venetæ, ex venæ ſectione nullum iuuamen ægrotantes ſentiebant, illud fortaſſe contigit, vel quia hoc præſidium intempeſtiuè adhibebatur, vel non ſeruatis ijs, quæ à nobis inferiùs tradentur. Idem contingere ſolet in alijs præclariſſimis medicamentis, quæ ſi ſuo tempore non exhibentur, damnum potiùs, quàm beneficium, ægrotis inferre ſolent. Interim tamen non negamus aliquos reperiri, quos ſub tertia claſſe repoſuimus, qui nullo modo venæ ſectionem admittant, vel ob inſignem eorum cocochymiam, ob quam, accedente adhuc peſtilenti putredine, vires ſtatim concidant, vel quia pernitioſa putredo ad intimiores cordis ſinus adeò ſe inſinuat, vt confeſtim, vel paulò poſt vires labantur, vt non mirum, ſi ratione contrà indicantis, venæ ſectio ijs minimè competat. Quòd verò aliqui arbitrantur, ea de cauſa non conuenire venæ ſectionem, ne venenum à partibus externis ad interna trahatur, iam ſuperius oſtendimus, has eſſe meras chymeras de venenata qualitate horum tumorum, cum eos tantum ab inſigni putredine prouenire cum Galeno docuimus. Itaq; non ſecus, atq; alijs morbis, qui à putredine oriuntur, venæ ſectionem hîc conuenire, cum viris doctis omninò ſtatuo.

Quando sit vena aperienda.

De tempore secandæ venæ conueniunt ferè inter se authores celebriores, nempè vt eadem die qua ægrotare incipiunt, vena aperiatur, imò Petrus Forestus statuit (quod mihi non omnino satisfacit) vt ante sex horas sanguis mittatur, quis enim adeò tempestiuè naturam huius morbi agnoscere potest? vel in promtu chirurgum habeat, vt omnibus eodem tempore satisfaciat? vt cunq; tamen sit celeritatem præsidij non improbamus; Ex Hippocrate enim didicimus in morbis acutis eadem die medicari oportere: Veruntamen quia ex eodem Hippocrate didicimus, medicum, vti naturæ ministrum, motum illius, perpetuò obseruare debere, vt sciat, qui nam fuerit vel iuuandus, vel impediendus; ideò in hac curatione sic incedendum esse puto; vt ijs, quos sub quarta classe reposuimus, nempè Carbunculis laborantibus, ex Gal: & omnium probatorum authorum sententia eadem die vena aperiatur, modò vires, & ætas consentiant: idem faciendum esse censeo cum illis, quos sub secunda classe reposuimus, vt hoc modo impetum humorum, qui ad caput feruntur cum delirij periculo, auertamus, atq; vna febrilis calor sanguinis misione contemperetur. In ijs verò, quos sub prima classe reposuimus, venæ sectio administrari non debet, nisi prius sumpto sudorifico medicamento. Et hanc nostram sententiam fusiùs confirmabimus, cum de pharmacis mentionem faciemus. Reliquos verò, quos sub tertia classe constituimus ob virium lapsum, vel præsentem, vel mox futurum, venæ sectionem non admittere, diuturna experientia comprobatum est.

Quæ

Quæ verò vena sit secanda, & ex qua parte sanguis sit mittendus, conueniunt inter se authores omnes, nempè, si vel ad aures, vel sub alis Bubo oriatur, vena brachij, vel ipsius manus, si vires non adeo validæ fuerint, erit aperienda; si verò in inguine, vena pedis erit scindenda; quòd si ab vtraq; parte Bubo prodierit, ab vtraque quoque parte sanguinē detrahemus. Virium tamen perpetuò ratio erit habenda, vt tantum sanguinis detrahamus, quantum coniectura assequi poterimus posse ægrum sustinere vsq; ad morbi finem. 35. *Locus.* *Quantitas.*

Quòd si vel ætas, vel vires hoc præsidiū prohibuerint, cucurbitulis scarificatis, vel sanguisugis ijsdē in locis applicatis vti poterimus; laudatur quoque à Doctissimo Massaria crurum profundior incisio ab Oribasio comendata, quemadmodum felici cum successu, aliquando chirurgū quendam Turcicum vsum fuisse testatus est Ioannes Iacobus Mannius in suo opusculo de malleolorū sectione; cuius verba hoc in loco medicinæ studiosis transscribere non grauabor: *Cucurbitulæ, sanguisugæ, & crurum scarificatio.*

Chirurgus inquit, Turcicus aquam calidam ,,
afferri iussit, cum panno aspero fricabat, fouebat, & ,,
in eandem aquam crura imponebat, quæ mox vinciebat, ,,
sub genu incidebat, multas affigens scarificatio ,,
nes, vt numerū quadragenariū excederent; per longū ,,
incidebat, incisiones autem erant magnitudine, ordi- ,,
ne, & situ æquales; ab inferioribus initium sumebat, ,,
super incisiones verò aquam tepidā manibus affun- ,,
debat, ac sanguinē incisiones obscurantem, continuò ,,
ferramenti parte crassiore, quod apud eos aptissimū ,,
est, deter-

detergebat, vt deterso confestim alius succederet;
" singulis vicibus ad vnciam extergebat, ita vt ad tres
" libras sanguinis summa cum dexteritate in Bubone
" pestilenti citissimè, ac sine dolore extraheret, modi-
" cum tamen farinæ triticeæ super vulnuscula impone-
" bat; alij gossipium sine farina imponunt. Hactenus Mannius, De reliquis alijs chirurgicis præsidijs, quæ in hoc morbo administrari solent, cum ad localem curationem perueniemus, sermonem habebimus, hæc enim, quæ nunc in medium attulimus, non nisi internam morbi causam respiciunt, qua superata facilius deinde & morbus ipse profligabitur. Nunc tempus est, vt de altero præsidio medico, nempè de ipsa pharmacia, verba faciamus.

Pharmacia.

Hactenus, ni fallor, aduersus causam internam singulari chirurgiæ præsidio pugnauimus, nunc de ipsa pharmacia agendum erit, sub qua non modo comprehendimus ea medicamenta, quæ vim aliquam habent putridos ac perniciosos humores, siue per secessum, siue per alias vias expurgandi, prout fieri debere à natura nobis indicabitur, sed & reliqua omnia, quæ vim habent semiputridos humores alterandi, & concoquendi, vel principes partes, atque cor ipsum inprimis tam internis, quàm externis medicamentis roborandi.

An conueniant sudorifica in principio.

Sed illud inprimis discutiendum videtur, an principio huius morbi vti sudorificis conueniat ad motum naturæ adiuuandum in ijs, quos sub prima & tertia classe constituimus. Nonnulli enim grauissimi viri ab his abstinendum esse putant, ne humores

crudi

crudi ante coctionem moueantur contra Hippocratis, & Galeni decreta. Verùm aliter in hoc casu faciendum esse puto; quam sententiam varijs argumentis comprobare possum; & primùm, quòd nec frustra, nec temere tam copiosam horum medicamentorum syluam à doctissimis medicis inuentam fuisse, arbitrandum est, sed quia quotidiana experientia comprobatum sit, inde ægrotantes maximam vtilitatem percepisse, atqui in hoc morbo, nisi à principio ista exhibuerimus, coctionisq; tempus expectare voluerimus, natura succumbet, & sine vlla vtilitate ijs exhibendis laborabimus. Deinde ab eodem Hippocrate didicimus, humores educendos esse, quò natura expellere tentat. Cùm igitur in propositis ægrotantibus obseruatum sit, naturam ab initio ab internis ad externa noxios humores expellere velle, non dubitamus asserere, motum hunc naturæ imbecillem, à principio quoq; esse adiuuandum. Quod si dixerint Hippocratis sententiam esse intelligendam de illo motu tantum adiuuando, qui criticus sit, non autem symptomaticus; Nos cum doctissimis Trincauellio, & Vallesio respondemus, tres motus in morbis aliquando contingere posse, vnum omninò symptomaticum, alterum criticum, tertium, qui medium locum inter vtrunq; tenet, huncq; adiuuari debere pluribus argumentis contendimus, & quia in pestilenti hoc morbo huiusmodi motum aliquando obseruarunt, ideo non prohibendum, sed potiùs adiuuandum esse statuerunt. Quòd verò ad Hippocratis authoritatem attinet, dicimus non tantùm verba, sed & authoris mentem esse indagandam. Nemini

 dubium esse puto, ea de causa Hippo: concessisse materiam tantum turgentem, quamuis crudam, statim à principio expellendam esse, ne fortasse ad principem partem tandem decumbens, ægrotantem interficiat, vt cum Galeno omnes aphorismum istum interpretati sunt, atqui in morbo, de quo agimus, huic omnino periculo obnoxios esse ægrotantes, superius ostẽdimus, nam secunda die à morbi inuasione Bubo, qui sub digito mobilis à principio sentiebatur ad interna retrocedere consueuit cum ægrotantiũ interitu. Quare, vt hoc pericũlum effugiamus, materiam hanc vti turgenti non dissimilem, non expectata humorum coctione, prima ipsa die sudorificis expellendam esse contendimus, motumq; naturæ imbecillem, antequã pestilentes humores ad interna retrocedant, adiuuandum censemus, eaq; de causa non possum probare recentiorũ nonnullorum sententiam, qui Aphorismum Hippocratis interpretantes, dicunt sententiam illins intelligendam esse non solum de materia turgente, sed & vrgente, cumq; talis sit in hoc morbo, ideo statim à principio nulla expectata humorum coctione, expellendam esse meritò docent. Quid? nonne idem senserunt quidam ex ipsismet aduersarijs? cum enim præclarissimus Massaria, & Rudius docuerunt in hoc morbo statim à principio venam esse secandam, vt natura, ab onere subleuata, faciliùs deinde noxios humores ad emunctoria protrudere valeat, nonne hac sua doctrina, motum hunc naturæ imbecillem à principio adiuuandum esse, statuerunt? An verò tutius sit venæ sectione,

quæ à loco affecto humores reuellet, vel sudorificis medicamentis, quibus à centro ad circumferentiam noxios humores pellimus, vti, vnusquisq; veritatis studiosus facilè dijudicare poterit. Possem hoc in loco quorundam illustrium medicorum authoritatem in medium afferre, qui sudorificis felici cum successu vsi sunt in principio horum tumorum, atq; de pluribus experimentis hoc idem comprobantibus gloriari, sed hæc satis puto esse ijs, qui non nisi ægrotantium salutem quærunt, atq; inutiles quæstiones contemnunt, hanc autem doctrinam non nisi in casu proposito locum habere statuimus, secus verò arbitramur, vbi simplicis febris pestilenits curatio instituitur, in qua adeò conspicui naturæ motus in ipso morbi initio non apparent, vt in generatione horum Bubonum obseruauimus.

Cæterum officij mei esse existimaui ea, quæ hactenus disputationibus varijs comprobata sunt, ad studiosorum vtilitatem, vsui medico clariùs adaptare. Cum primùm igitur in aliquo ex propositis ægrotãtibus primæ, & tertiæ classis, tumorem circa emunctoria mobilem, quis animaduertet, seu naturæ debilitatem in expellendo noxios humores à centro ad circumferentiam, tunc in loco calidiori, & odoratis suffumigijs puriore reddito, erit æger collocandus, linteisq; calidis moderatè fricandus, ab inferioribus ad superiora paulatim ascendendo, quoadusq; calor naturalis excitetur. Mox sudorificum aliquod ex ijs, quæ inferius describentur, propinandũ; eo tamen obseruato, vt cibus è vẽtriculo priùs descẽderit. Sudore

Praxi hæc accommodantur.

 deterso,

 deterſo, atq; refocillato ægrotante ſola quiete aliquantiſper, quia tumor in magnitudinem, ob ſudorificum, creſcere conſueuit, ideo deriuationis gratia, venam aperiemus, vt natura ab onere ſubleuata, facilius deinde humores in ipſa particula impactos, concoquere, & ſuperare valeat; ijs tamen, qui ſunt tertiæ claſsis, venam non aperiemus, ſed ſudorifico erimus contenti. Multiplici enim experientia comprobatum eſt, hos ob virium iacturam, ſanguinis euacuationem minimè ſufferre poſſe. Vena ſecta poſt vnam, vel alteram horam ægrotantes ijs cibis nutriemus, quorum inferius mentionem faciemus. Diebus verò ſequentibus humores ſemiputridos non amplius ſudorificis, vt Platero placuit, ſed ſyrupis & decoctis, vel iuſculis alterantibus concoquemus, & ad benignum deducemus, habito ſemper reſpectu qualitatis ipſius humoris redundantis, apparentibus verò ſignis coctionis, quæ in vrinis potiſsimum conſpiciuntur, cathartico medicamento illos purgabimus. Eadem methodo cum ijs incedemus, qui ſunt ſecundæ & quartæ claſsis, niſi quòd in iſtis, ob rationes ſuperius allatas, ſudorificis non vtemur, ſed poſt venæ ſectionem, quæ eadem die adminiſtrari debet, die ſequenti leui aliquo, atq; benigno medicamento ex pulpa caſsiæ, tamarindorum, ſyrupo roſaceo ſolutiuo, & his ſimilibus cruditates ventriculi educemus, & vnà prohibebimus, ne noxij humores ad ipſum repant, ex quibus & nauſea, & vomitus ſequi conſueuit, Qualia verò ſint medicamenta, quibus in hoc caſu ad ſudorem eliciendum vti ſolemus,

apud non paucos authores, qui hac de re opuſcula ediderunt, vnuſquiſq; non difficulter inuenire poterit, nonnulla tamen in medium afferam, quæ doctiſſimis explorata ſcio. Ex ſimplicibus à Fuchſio commendatur mirum in modum radix Petaſitidis, cuius decoctum egregiè ſudorem promouere affirmat. Teſtaturq; Petrus Foreſtus in ſuis de peſte obſeruationibus è hac vna radice multos pauperes à peſte liberaſſe. Alij extollunt galegam, ſeu rutam caprariam, alij Chamæleontem, ſeu Carlinam dictam, alij alia, vt vincetoxicum, ſcordium, morſum diaboli, veronicam, angelicam, ſcorzoneram, dictamnum creticum, carduum benedictum, radicem chynæ, ſarſæparillæ, & his ſimilia. Ex compoſitis verò præter theriacam, & Mithridatis antidotum, varia in quotidiano vſu haberi ſolent, & inprimis ab omnibus commendatur celebris illa antidotus, quam de ouo appellant, quæ in Germania potiſsimum in vſu eſſe ſolet ob memoriam Sacratiſsimi Imperatoris Maximiliani primi, qui ſua authoritate celebrem illam ijs prouincijs iure, ac meritò fecit. Cuius compoſitio paſsim habetur cùm in Auguſtano, & Norimbergenſi, tûm in præclariſsimo illo Iacobi VVeccheri generali antidotario; nonnulli tamen ne crocus aduratur (rectius, vt mihi videtur) ſic parare ſolent. Recipe vitellum vnius oui coctum ad duritiem; cui adde croci contriti æquale pondus, agitenturq; probè ſimul, addendo pulueris rad: tormentillæ, dictamni, angelicæ, vincetoxici, ſuccisæ, ſcorzoneræ, añ. drach: iij. ſem: ſinapis vel erucæ drach: ij. ſem: car-

Medicamenta ſudorifica.

 dui

 dui benedicti, acetosæ, añ: drach: j. & dim. nucis vomicæ drach: j. Theriacæ & Mithridatis optimi ad pondus omnium, & denuò in mortario contundunt, atq; in massam redigunt. Testatur enim Michael Paschalius Hispanus in sua medicinæ praxi, quæ celebris est in tota illa regione, quòd quicunq; tempestiuè ea vsus fuit, à peste se liberauit. Hollerius porrò inter Gallos summæ authoritatis medicus, ad hunc, qui sequitur modum paratam antidotum hanc nobis commendauit. Ouum albumine detracto, & tenui bacillo traiecto, tecto igne assari iubet, dum vehementer testa incalescat, & deinde teri, cui æquale pondus, vel vnciam j. Theriacæ addit, & vnciam ij. granorum sinapis optimè contusorum. Hanc dosin in duas partes diuidit, quarum vnam ægrotanti exhibet; hanc si euomuerit, alteram præbet, quam si retinuerit, euasurum pronuntiat. Ex hac Hollerij descriptione vnusquisq; animaduertere poterit non sufficere vnicam drachmam antidoti de ouo, sicuti communiter fieri solet, sed augendam esse dosin suadeo, si copiosum sudorem, qualis requiritur in hoc morbo, excitare desideramus. Nonnulli verò sudorificum hoc celebrant: Rec: aquæ stillatitiæ nucum iuglandium immaturarum vnc: iiij. succi, vel pulueris verbenæ drach: j. Theriacæ, vel antidoti de ouo drach: j. croci grana iij. misce, vel sic: Recipe rad: Valerianæ, pentaphylli, dictamni albi, apij, pimpinellæ, serpentariæ, tormentillæ, añ: vnc: j. angelicæ drach: ij. galangæ drach: vj. fol: valerianæ, chelidoniæ, añ. man: dimidium: baccarum lauri,

& iuni-

& iuniperi an̄: vnciam dimidiam, ligni aloes drach: ij. cinamomi drach: vj. inciduntur, & contunduntur, adde aquæ vitæ mensuram vnam, aquarum boraginis, buglossæ, acetosæ, scabiosæ, an̄: mensuram semis; destillentur, dosis vnc: ij. Platerus testatur aqua hac se feliciter in peste vsum esse, quòd si quis portionem camphoræ illi addet, efficaciorem illam reddet. Nonnulli in destillatione theriacam, vel Mithridaticū admiscent, & theriacalem aquam vocant, cuius varias descriptiones apud VVeccherum inuenies. alij sic parant: Rec: cœparum albarum mundatarum, incisarum num: vj. allij mundati num: iij. herbæ rutæ, chelidoniæ, plantaginis an̄: ma: j. theriacæ optimæ vnc: j. & dim: aquæ vitæ vnc: ij. aceti vnc: j. vini vn: ij. destillentur. Hæc valde est efficax, & proinde vnc: dim: pro vna vice fortasse sufficiet. Paræus verò hoc nobis commendauit. Rec: rad: chinæ, ligni guaiaci an̄: vnc: ij. corticum tamarisci vnc: j. baccarū iuniperi drach: iij. ponuntur in phiala vitrea duodecim libras capienti, affunduntur aquæ fontis lib: viij. macerantur per noctem sub cineribus calidis, mane bulliunt in balneo Mariæ ad consumptionem partis dimidiæ, colaturæ ad vnc: viij. exhibetur cū tantillo theriacæ, vel antidoti de ouo. Efficacius erit decoctū, si addantur guttæ aliquot spiritus vitrioli, seu grana sex salis absinthiaci, vel ex carduo benedicto, scabiosa, verbena, scordio & his similibus chymico modo paratis, sicuti ex VVeccheri antidotario medicinæ studiosus animaduertere poterit, hi enim sales, præter quam quòd sudores mouent, sua quoque siccitate mirum in modum putredini resistunt.

Nonnulli

44. Nonnulli accipiunt ſinapis acris, vnc: dimidiam, Theriacæ, vel Methridatici quod æquet fabæ magnitudinem, cum vino albo, & pauca aqua vitæ diſſoluunt, & vt bibat æger, ac deambulet, & ſudet iubent. Accipiunt alij cœpam craſſam excauatam, Theriacæ drach: j. & dim: & aceto repletam ſub cineribus coquunt; expreſſum ſuccum propinant cum aqua oxalidis, vel Carduibenedicti. Hæc. & plura alia medici rationales.

Chymica. Chymiſtæ verò, qui hoc potiſsimum tempore nouam quandã medicinam profitentur, quam à præceptore Theophraſto Paracelſo didicerunt, varijs remedijs chymica arte paratis, & hunc morbum ſe curare ſatis ſuperciliosè iactant, quorum nonnulla hîc in medium afferam, vt medicinæ ſtudioſi etiam de ijs aliquando periculum facere poſsint. In morbo enim adeò ſæuo, & rebelli extrema quoq; experiri licet. In primis igitur gloriantur de ſuo Antimonij vitro, ſeu floribus illius: Mirum in modum quoque extollunt Mercurium præcipitatum ita præparatum, vt ſine vlla noxa, per os ſumi poſsit, cui ſententiæ ſe ſubſcripſit Matthiolus Senenſis ſimplicium medicamentorum ſolertiſsimus indagator. Hic enim tractatu de morbo gallico ſcriptum reliquit, puluerẽ Mercurij præcipitati cum ſucco cardui benedicti, vel electuario de gemmis exhibitum, peſtem priuſquàm in corpore ſe obfirmarit, abigere, vomitu, deiectione, & ſudore prouocatis. Idem, antimonium præparatũ præſtare, teſtatus eſt. Chirurgum noui, qui ſecurius, vt ipſe dicebat, hoc modo exhibebat. Accipiebat

vnc: ij.

vnc: ij vitri antimonij, vini maluatici ℔ ij. per diem, & noctem relinquebat in infusione in calidis cineribus, deinde in balneo Mariæ coquebat ad tertiæ partis consumptionem, huius liquoris propinabat cochlear vnum vel alterum peste correptis felici cum successu. Idem præstare aiunt flores antimonij, vel vitriolum Romanum, si drach: vna exhibeatur in aqua rosacea dissoluta; drachma quoque vna spiritus ipsius cum aqua acetosæ ab alijs commendatur, modus verò præparandi eiusmodi medicamenta chymica, cùm apud VVeccherum, tùm verò apud Iosephi Quercetani antidotarium extat, vt non videatur necessarium ea hoc in loco recensere, vnicum tantum describere decreui, cum apud istos authores non facilè inueniatur, & pro summo arcano à chymicis haberi soleat in præseruatione pestis. Accipies tantum vitrioli Romani, quantum lubet, hoc ollæ indes, obserabis, & in fornace latericio coquatur, dum rubescat. Deinde contundes illud in puluerem, cuius lib: 2. affundes lib: 1. sulphuris, & exactè miscebis. Hæc cucurbitæ indes terreæ, & impones paruæ fornaci, ac tegmen illi inferes vitreum, galeam vocant, & luto conglutinabis galeam cucurbitæ, ne quid halitus expiret. Deinde lenissimum subdes ignem, qui sensim incrementa sumat. Initio extillabit fœditissima aqua, quam scabiei prodesse aiunt. Mox sequetur sulphur, quod galeæ adhærebit. Hoc manu abstergos, collectumq; iterum in noua cucurbita destillabis, adiecto rursum recenti vitriolo, vt ante scripsimus. Reliquum videbis vitriolum fundo ad-

Flores sulphuris.

 hærere,

 hærere, atramenti more nigrum, reiectaneum, ac inutile, ter hoc fieri debet. Ioannes Heurnius in lib: de febribus nuperrimè edito testatur, hoc esse Eleusynium chymistarum sacrum.

Alterantia. Sed iam tempus est, vt ad reliqua deueniamus, diximus superius, medicum, post sudorem excitatum, debere semiputridos humores concoquere, & alterare, quod potissimum solemus præstare varijs syrupis, & decoctis, quorum descriptio passim habetur apud omnes practicos authores; pro tyronibus tamen hæc tantũ in medium afferam. Rec: syrupi de succo acetosæ, de succo boraginis, de acetositate citri añ: vnc: dimidiam, aquarum seu de cocti borag: acetosæ, pimpinellæ, scabiosæ añ: vnc: j. misce pro syrupo matutino, ac vespertino, præsertim in æstate, licebit aliquando addere guttulas aliquot spiritus vitrioli, vt putredinem exiccantibus remedijs coerceamus magis, testantur enim præclarissimi nostræ ætatis medici Ioannes Crato, & Augenius de Monte sancto, in febribus pestilentibus miram operam præstare; & ego ingenuè testari possum, felici cum successu non modo in syrupis, sed & cum conserua rosarum me exhibuisse, quod quidem medicamentum terræ sigillatæ, boli armenæ, lapidibus bezoardicis, gemmis prætiosis, & his similibus præferendũ esse censeo. Humoribus præparatis, quod ex vrinis & accidentiũ remissione facilè dijudicabitur, hoc vel simili medicamento ij expurgandi erunt. Rec: rhabarbari optimi, agarici trocis: añ: drach: j. spicæ grana vj. infundantur per noctem in decocto florum, & fructuum cordialiũ, & in carbunculis cum additione

drach:

drach: j. ſenæ electæ, & ellebori nigri drach: dim: poſt leuem ebullitionem colentur, & fortiter exprimantur, in colaturæ vnc: iiij. diſſolue ſyrupi roſacei ſoluti. vel de polypodio D. Auguſtini Niphi vnc: iij. miſce, fiat potio, quæ ſumenda erit per quinq; horas ante prandiũ, ſi quis à potu abhorrebit, poterit pillulas deglutire vel morſellis cum ſaccharo purgantia medicamenta immiſcere. Licebit quoq; vnicuiq; augere, vel minuere doſin purgantium medicamentorum, habita ſemper ratione ætatis, temperamenti, conſuetudinis, & aliarũ circumſtantiarũ, quæ à prudenti medico in morbis curandis perpetuò ſunt obſeruanda. Dum autem his intenti ſumus, minimè negligenda erunt externa præſidia, quæ cor ipſum, & ſpiritus vitales corroborare poſſunt. Rec: ſpecierum cordi: temperatarum drach: j. & dim: aquæ violarũ, boraginis, bugloſſæ añ: vnc: ij. vini maluatici vnc: j. miſce pro epithemate cordis & pulſuum, quod bis in die ante cibũ adminiſtrari poterit. Practici nonnulli poſt epithema inungunt partes illas theriaca, & oleis calidiſsimis chymico modo paratis, quæ mihi non probantur, nam cum morbũ hunc ſub genere febriũ repoſuerunt, non video quomodo huiuſmodi præſidijs cordis calidam intemperiem extinguere poſsint, neq; venenatæ ſuæ qualitati occurrent non extincto prius febrili calore, ſed augebitur magis, & ægrotũ in maximum vitæ diſcrimen adducent. Sed de his ſatis in præſentia, iam enim tempus eſt, vt de victus ratione aliquid in medium afferamus.

Tertium inſtrumentum, quo maximi morbi ſuperantur, eſt victus ratio optime inſtituta, quæ qui- Dieta.

 dem ex omnium medicorum sententia, in recta administratione sex rerum non naturalium consistit, & perfici solet, aëris nimirum, motus & quietis, somni & vigiliæ, excretorum & retentorum, cibi, & potus, nec non animi accidentium, de quibus omnibus breuiter disserendum erit. Collocandus erit igitur æger

Aër. à quacunq; causa ortum habuerit morbus iste, in loco ab omni inquinameuto libero, quòd si talis non fuerit, suffumigijs odoratis, quæ temperata sint, purior erit reddendus. Refocillandi quoq; erunt spiritus animales aliqua aqua odorata, cuius vaporem æger sæpe in die per nares attrahere poterit. Accipio ego in hoc casu aquæ rosarum partes duas, vini maluatici partem vnam, aceti rosacei partem dimidiam, quibus addo frustula aliquot corticum citriorum redolentium.

Motus & quies. Quiescendum illi erit, quoadusq; ab omnibus grauioribus accidentibus liber euaserit, atq; à putridis excrementis fuerit purgatus, tunc non inutile erit parumper se exercere, vt facilius deinde Bubones ad maturitatem peruenire posśint.

Somnus & vigilia. De somno ita statuendum censeo, quòd sicuti moderatus illius vsus vires infirmas recreare potest, ita immoderatus multorum grauiorũ accidentium causa esse solet, periculum enim ab eo imminet, ne putridi vapores ad caput ferantur, ex quibus vel delirium, vel aliquod aliud graue symptoma oriatur.

Excreta, & retenta. Aluus pro cibi ratione quotidie respondere debet, ne ex fœcum retentione maiora incommoda subsequantur, quòd si talis non fuerit, balano, vel communi enemate, ne crudi humores intempestiuè moueãtur, erit sollicitanda.

Sed

Sed quia præcipua ratio cibi, & potus erit habenda, ideò magna prudentia hic opus erit, ne vel nimio cibo ægri vires opprimamus, coctionemq; impediamus, cum Hippocratis sit sententia, quod corpora impura, quanto magis nutries, eo magis ledas, vel nimium exquisito cibo ad animi deliquium eum deducamus; quare non minima controuersia circa cibum, & potum inter medicos perpetuò orta fuit. Ego tamen, quid hîc sentiam, liberè pronunciabo. Nulli dubium esse puto, quin inter acutissimos morbos inflammationes istæ sint reponendæ; ideoq ex Hippocratis consilio tenuissimo victu ægrotantes hos esse alendos statuo, Verba illius sunt hæc lib: primo Aphor: 7: Vbi morbus peracutus est, statim ,, extremos labores habet, & extremè tenuissimo victu ,, vtendum est, vbi verò pleniorem adhibere licet, ,, tantum cibi indulgendum, quantò morbus extre- ,, mis est leuior. Hanc sententiam comprobauit Aui- ,, cennas, qui de febre pestilenti sermonem habens, ita ait, Cibi eorum sint ex acetosis, & desiccatiuis, & paucæ quantitatis, quia nocet eorum multitudo, quibus verbis qualitatem, & quantitatem cibi nobis insinuare voluit. Sed nonnulli nobis obijcient eundem Hippocratem, & Gal: qui comm, 3. in 3. Epid: tex: 59. apertè affirmarunt, quòd quicunq; in illa pestilentia cibum sumpserunt, & vim sibi intulerunt, sanitati fuêre restituti, reliqui verò, qui à cibo abhorruerût, mortui sunt: Cui authoritati sic respondere possumus; Et primùm, quòd non valet consequentia à particulari ad vniuersale, & quod per contrariam aliquam experientiam, id, quòd ratione, &

Cibum & potum.

 vsu

 vſu docente, in vniuerſum conſtitutum fuit, nullo modo tolli, aut mutari poteſt. Præceptũ vniuerſale eſt ex Hippoc: Gal: & Auicennæ ſententia, in omnibus peracutis morbis, & potiſsimũ in febre peſtilenti, tenuiſsimo victu eſſe vtendũ, quia igitur in quadã peſtilentia expleniore exhibito victu ægroti aliqui liberabantur, hinc ſequi, in omnibus morbis peſtilentibus idem eſſe faciendũ, apertè negamus. Deinde Galenus affirmat, vi morbi ægrotantes illos in maximam appetitus proſtrationẽ incidiſſe, vt minimè ſit mirandũ, ſi ex iſtis multi erant, qui omnino à cibo abhorrebant, & ex inedia peribãt, alij verò, qui ſibi vim faciebant, vires ſuſtentabãt, ac deinde roborati, morbum ſuperabant. Sed nos ſupponimus ægrotantes noſtros eſſe ab hoc ſymptomate liberos, quia à principio morbi ea remedia adhibuimus, quæ putredinẽ humorum cohibere poſſunt, ideo cum Hippoc: & Galeno ſic terminandã iſtam quæſtionem puto, vt ſi animaduertimus vires ægrotantium in ſuo ſtatu ad morbi vſq; finem permanere poſſe, tenui victu ſimus contenti, vt ea incomõda effugiamus, quæ ſupra recenſuimus, ſin minus, pleniore cibo illos reſocillabimus, ideo Hippoc: eodem libro aphor: ita ait. Coniectari autem oportet an æger cum tali victu ſufficiat perdurare, donec morbus cõſiſtat, & nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, atq; hebeteſcat, ad quæ verba Gal: ſic annotat. Eſt autem hæc intentio vis ipſa, cuius gratia nutrimus, neq; enim morbi cauſa. Ideo ſtatuit, vt hi Aphoriſmi Hippocratis ſimul coniungantur, in quibus vniuerſa ferè Hippoc: doctrina continetur circa ægrotantes cibandos in morbis acutis, quam

ſenten-

sententiã & nos libenter amplectimur, itaq; sic procedendum esse statuo, vt ægrotantes nostros tenui cibo nutriamus, exceptis ijs quos sub tertia classe recensuimus, diuturna enim experientia obseruatũ est, hos tenuiorem dietam ob viriũ iacturam minimè ferre posse; eaq; de causa à venæ sectione ijs abstinendum esse superius docuimus. Illud interim admonere volo, quòd cum in hoc morbo ex leui occasione vires ipsæ labefactari possint, vt illæ in suo statu seruentur, tenui quidem victu vtamur, sed nihilominus sæpius in die, nempe ter, vel quater ad summũ inter diem, & noctẽ cibũ illis offeramus: qualis verò debeat esse cibus tenuis, & facilis coctionis, vnicuiq; exercitato medico notũ esse puto, vtemur igitur panatella, vt vocãt, in aqua, seu pulli macri iusculo cocta; quod quidẽ alterare possumus folijs acetosæ boraginis, pimpinellæ, citri semine, & his similibus, quæ putredini resistere valeant. Licebit quoq; exhibere hordei cremorem diligenter paratũ, & modico sacchar o conditũ, vt gustui ægrotantis magis arrideat, potus verò sit aqua hordei optimè cocta, & omnis flatus expers, vti optime Ioubertus præclariss: nos parare docuit, quã cõdire poterimus syrupo acetoso simplici, de acetositate citri, de limonibus, vel quod nõnullis in hoc casu magis probatur cũ aliquib. guttulis spiritus vitrioli, ita vt in potu aciditas illius ꝑcipiatur, poterit quoq; æger accipere aliquãdo in die cõseruas cordiales ex rosis, violis, boragine, & citri interiore parte aciditatẽ citri practici vocant, & admodũ vtilis est in casu proposito. Hoc igitur cibo, & potu alendi erunt ægrotantes nostri vsq; ad morbi declinationẽ; quòd si animi deliquium sit timendum nonnihil vini

tenuioris,

 tenuioris, & oligofori cum Galeno concedendũ esse non recusamus. Interim ægrotus sit animo constanti, & quanuis morbus hic periculo non vacat, cogitet nihilominus, quòd ij, qui tempestiuè medicum accersunt, & præceptis illius obediunt, sæpissime pristinæ sanitati restituuntur. Et imprimis Deo Opt: Max: totum se tradat, atq; ob illo ardentibus precibus sanitatem precari non desistat.

Animi accidẽtia.

Topica.

Abstrusiorem huius methodi partem me absoluisse puto; nunc ad eam deueniendum esse statuimus, quæ particulas ipsas læsas respicit, nempè vt humores, qui tumores effecerũt, euacuemus, vlcus mundemus, repleamus, & tandem ad cicatricem perducamus. Priore igitur loco de Bubone, mox de Carbunculis agemus. Quòd igitur ad Bubonem attinet, illud imprimis animaduertendum erit, an mobilis sub digito fuerit, vel firmus, & in acutum mucronem eleuatus. Si mobilis, tunc laxantibus fomentis erit vtendum ex folijs maluæ, altheæ, violariæ, se: lini & his simılib. in aqua vel hydrelæo coctis. Buboq; inungendus post fomentationem butyro non salito, oleo amygdalino dulci, vel vnguento dialtheæ, si dolorificus fuerit, quòd si contumax erit attrahentibus cum laxantibus vtemur. Formula huiusmodi cataplasmatis talis erit. Rec: cœparum sub cineribus coctarum vnc: iiij. fermenti acris vnc: j. stercoris columbini drach: ij. axungiæ suillæ, & gallinæ añ: vnc: j. contunde & confice cataplasma secundũ artem, vel sic. Rec: galbani, fermenti añ: vnc: ij. rad: liliorum alborum vnc: iij. interioris ficuum pinguium, nucis rancidæ añ: vnc: ij. farinæ seminum fænugræci vnc: ij. succi be-

tonicæ, mellis añ: quantum ſatis eſt, fiat cataplaſma. Bubone in magnitudinem eleuato, de materiæ euacuatione cogitandum erit, ſed quia à principio durus eſt, & crudus; ideo emolliendus, & concoquendus prius erit: Ad hoc præſtandum ſufficiet nobis Diachylon ſimplex Venetorum, vel compoſitum Guidonis; vtile quoque erit applicare ſequens cataplaſma. Recipe fol: maluæ, altheæ, violariæ, branchæ vrſinæ, añ: manip: dimidium, caricarum pinguium num: x. ſem: lini, fænugræci contuſorum añ: vnc: j. fiat decoctio ſecundũ artem in iuſta quantitate aquæ; contunde omnia, quibus addes farinæ triticeæ, hordeaceæ añ: vnc: iij. farinæ ſem: lini vnc: ij. olei chamœmelini, liliorum alborum añ: vnc: j. pinguedinis gallinæ, anatis añ: vnc: dimid: & cum eodem decocto lento igne, paratur cataplaſma, quod mane, & veſperi Buboni applicabitur, quòd ſi à principio ob calidiorum humorum affluxum pars nimis incaluerit, tunc refrigerantibus priùs vtendum erit, ijs tamen, quæ fluentes humores ad interna repercutere non valeant, in hoc caſu tuto, & feliciter cum ſucceſſu vtimur cerato de ceruſſa per duos, vel tres dies. deinde ad emollientia, & ſuppurantia deuenire poſſumus. Materia concocta (quòd ex tactu molliore, colore albidiore, & accidentium remiſsione cognoſci poterit) Bubo nouacula chyrurgica, quòd mihi magis placet, vel cauſtico medicamento aperiendus erit, animaduertendo ne vel neruus, vel vena aliqua, vel alteria lædatur, cum autem locum tam diu apertum permanere curabimus, do-

nec ab omni sorde fuerit expurgatus. Cauitas illa deinde carne replenda sarcoticis medicamentis, & siccioribus pulueribus, & ceratis ad cicatricem deducetur, eiusmodi non describo, quia chyrurgis omnibus innotescunt, & apud omnes practicos reperiuntur. Hoc tantum dicam, me non posse illorum sententiam probare, qui immaturum bubonem aperiunt, quòd quidem à ratione alienum videtur, cum ex huiusmodi incisione nihil putridi humoris exeat, & pars exasperatur, & in vlcus malignum desinit. Expectanda igitur humoris concoctio, & eo tempore (citius tamen quàm poteris) bubonem aperies, nam ex purgatione huiusmodi humoris de ægrotantium salute magis sperandum erit.

Carbũculorũ signa, & curatio.

Sed iam tempus est, vt, sicuti superius promisimus carbunculorum signa magis particularia cum ipsa curatione coniungamus: & quamuis non ignorem Galenum, & reliquos medicos recentiores horum tumorum signa, & curationem tradidisse, nihilominus quæ partim à me, partim ab aliĳs obseruata sunt hic commemorare inutile non fuerit. Horum igitur quatuor differentias esse statuo, ob varietatem humorum, qui aliquando cum ipsa atra bile miscentur, vel ob incendium maius aut minus, quod in ipsis deprehenditur.

Primæ igitur differentiæ hæ sint notæ: vesicula in superficie tumoris apparet cum circulo violacei coloris, nam reliqua, id est, calor ingens illius partis cum grauissimo dolore, pruritu, & scalpendi deside-rio omnibus carbunculis communia esse solent.

Secundæ

Secundæ differentiæ eos facio, in quibus loco vesiculæ albedo grani milij instar apparet; quorum circulus ad rubedinem magis tendit.

Tertiæ verò eos, in quibus plures vesiculæ conspiciuntur, quorum circulus ad atrum colorem magis inclinare videtur.

Quartæ & vltimæ eos statuo, qui vesiculam nullam præse ferunt, sed in eorum superficie nigredo apparet, quorum circulus bituminis instar splendens conspicitur, & hi omnium deterrimi sunt. Niger enim color, siue in excrementis, siue in ipsis corporis partibus pessimus, & abominandus est; putrescentis enim bilis atræ summum incendium denotat. Illud quoq; sciendum erit, ex huiusmodi carbunculis ineuitabilem mortem præsagiri posse, cum Bubonem præcesserint.

Iam pro horum omnium carbunculorum curatione, præmissis vniuersalibus, quæ causam internam profligare possunt (nam de ijs satis copiosè superius egimus) hi erunt scopi curatiui, vt calidissima eorum intemperies frigidis medicamentis corrigatur, simulq; inhibeatur, ne eorum incendium ad viciniores partes serpat, deinde vt materia ibidem contenta, cum sit toto genere præter naturam, radicitus si fieri potest, euellatur, vlcus deinde mundetur, repleatur, & ad cicatricem deducatur. Sed præter hos scopos præclariss. Paræus, Hieronym. ab Aqua pendente & alij alterũ nobis proponunt, quòd venenatã qualitatẽ respicit, Theriaca, & Mithridatica antidoto carbunculos inurentes quã sententiã hac in parte *Curatio*

 compro-

 comprobare non possum. nam etsi cum his tumoribus venenatā qualitatem adesse illis concederemus, non video quomodo his calorificis medicamentis calidā horum tumorum intemperiem emendare possimus, quin imò magis exasperabitur anthrax, & dolorificus magis ipse reddetur; ideo indicatio, quæ ab essentia morbi sumitur, præstantiorem locum apud me semper habuit quam illa, quam à venenata qualitate hauriunt isti, deinde non valet consequentia; est venenata qualitas, ergo Theriaca requiritur, nam fatentur omnes, Theriacam omnibus venenis opitulari non posse: quis enim adeo demens est, vt velit occurrere incendio ventriculi excitato à mercurio sublimato, vel arsenico, cum ipsa Theriaca? relicta igitur indicatione ista, scopis à nobis propositis erimus contenti, quia intentioni nostræ optimè satisfacere poterunt. Pro priori igitur assequendo Gal: nobis proponit celebre illud cataplasma, quod conficitur ex farina lentium, pane furfuraceo, & folijs arnoglossæ in aqua, vel oxymelite decoctis ad iustam consistentiam, in hoc enim cataplasmate vis inest non solum intemperiem calidam contemperandi, sed & humores ibidem contentos leniter discutiendi, timet enim Galenus, ne, si solis refrigerantibus vtamur, noxia materia ad principes partes retrocedat cum ineuitabili ægrotantium interitu. Ne verò ad viciniores partes serpat incendium humorum, sæpius in die proximiores partes ipsi carbunculo, inungemus vnguento ex cerusa camphorato, vel quod ex bolo sic parari solet. Recipe Boli Armeni vnc: iiij.

iiij. terræ ſigillatæ, vnc: ij. cornu cerui vſti, & raſuræ eboris añ: drach: ij. camphoræ drach: iij. ceræ vn: iij. olei roſacei vnc: ij. albumina duorum ouorum, miſce, fiat linimentum. His peractis de materiæ putridæ euacuatione cogitandum erit, ideo cucurbitula, quæ totum circulum ambiat, applicabitur, & mox carbunculus circum circa profunde ſcarificabitur, vt craſsities putridi humoris exitum habere poſsit, quem ſi talem conſpexeris, bene de ſalute ægrotantium ſperandum erit, ſecus verò ſi rubicundum exierit, euacuatur enim, quod euacuari minimè deberet. Deinde tale applicabitur cataplaſma quod ex ſententia Chalmetei intra biduum carnem ſanam à putrida ſegregat. Rec: rutæ man: dimidium fermenti acris vnc: j. ficus ſiccas num: iiij. piperis drach: j. & dimidiam, miſce fiat cataplaſma, quod mane & veſpere innouandum erit; vel ſic. Rec: paſſularum, caricarum, nucum rancidarum, vel aſſatarum, farinæ hordei añ: vnc: ij. in vino rubro coquãtur; deinde terantur, addendo pinguedinis ſuillæ vnc: iij. vitelli ouorum num: iij. quòd ſi adhuc non rumpatur, permiſce cœpam coctam, fermentum, vel ſabinam. Paræus hoc, quod ſequitur laudibus celebrat. Recipe fuliginis caminorum vnc: iiij. ſalis communis vnc: ij. redigantur in pollinem, additisq; duorum ouorum vitellis, ſimul agitantur ad pultis conſiſtentiam, tepidumq; carbunculo applicabitur, in incremento verò ſuperficiem carbunculi inurit oleo feruenti, vel aqua forti chymiſtarum, tali enim inuſtione, tanquam fulmine, ictum venenum

 extingui ait, dolorq́; leuior multò redditur, quemadmodum multiplici experientia ſe comperiſſe teſtatur. Eſcharam deinde amouere ſtudet butyro recenti ſupra braſsicæ folium impoſito, mox vlcus mundatur, & repletur ijſdem medicamentis, quibus communiter vti ſolemus, in cauis & ſordidis vlceribus curandis. Nicolaus Maſſa mirum in modum commendat triticum à ſano homine maſticatum ſtomacho ieiuno, maturat enim, dolorem mitigat, & deambulationem ad proximiores partes prohibet, & eſt remedium (inquit) in tali caſu ſine pari. Nonnulli verò ad ardorem carbunculi extinguendum felici cum ſucceſſu vtuntur ſucco conſolidæ maioris, Græci ſymphyton vocant, herbam enim accipiunt & intra duos lapides contundunt, quam cataplaſmatis modo carbunculo applicant, & hoc vnico remedio intra vnius diei ſpacium, eum extinctum forè aſſerunt. Alij ſemperuiuum, ſeu ſedum maius accipiunt, foliaque expreſſa eadem quantitate fermenti acris iterum im mortario contundunt, cui addunt oui vitellum, ac poſt tres, vel quatuor dies vbi facta fuerit horum fermentatio carbunculo applicant, hoc enim cataplaſmate, diuino quaſi miraculo, carnem putridam à ſana ſegregari & illius ardorem extingui teſtantur. Idem præſtare poterant plantaginis, & liguſtri folia expreſſa. Fallopius verò ouum optimè coquit, vt dureſcat, ab eo vitellum extrahit, in cuius cauitatem ſalem imponit, mox contundit & carbunculo applicat felici cum ſucceſſu. Neque ſilentio

præterire

præterire volo, quæ ab eximio chyrurgo, qui Venetijs tempore pestis in publico hospitali (Lazaretum vocant) inseruiebat, factitatum scio. Accipiebat gossipium specillo chyrurgico adaptatum, & in feruens oleum rosaceum immergebat, terque vel quater carbunculi tantum superficiem inurebat, vbi vesicula, vel albedo illa grani milij persimilis conspiciebatur, idque summa cum dexteritate, ne circulus tangeretur, & carbunculi incendium augeretur magis. Hoc peracto cucurbitulam applicabat, quæ totum circulum ambiebat, mox carbunculum ipsum profundè scarificabat, vt crassities humoris atrabiliarij facilius euacuaretur, deinde vt à sana particula segregaretur, huiusmodi cataplasma applicabat. Recipe fermenti acris vnc: iij. axungiæ gallinæ vnc: ij. sacchari albi vnc: dimid: croci drach: j. vitellos ouorum num: ij. atque cum oleo rosaceo cataplasma conficiebat, idque bis in die applicabat, quoadusque sanam particulam à putrida separatam conspiciebat, hoc enim indicium est carbunculi feruorem esse extinctum. neque interim negligebat locum Carbunculo viciniorem inungere cerato de cerusa camphorato, vt progressum carbunculi inhiberet, post hæc à cataplasmate abstinebat, ac solo butyro supra folium brassicæ imposito vtebatur, circulumque, qui iam à sana particula segregabatur, puluere sacchari candi aliquoties replebat, quoadusque summa cum dexteritate carbunculum integrum, seu frustatim radicitus euelleret, perpetuò animaduertens.

 tens, ne venam aliquam insignem, arteriam, aut neruum offenderet. Hoc modo aliquando extracti sunt carbunculi, qui, teste Nicolao Massa, ad libras duas ponderabant maximo cum fœtore, quòd erat indicium insignis putredinis, vlcus deinde mundabat, & ad cicatricem deducebat eodem modo, quo & cætera vlcera curari consueuerunt. Vbi verò plurimæ conspiciebantur vesiculæ, vel nigredo in superficie carbunculi, nullo modo inurebat, sed alia via incedendum esse putabat, nempè eadem, quæ à nobis, præter inustionem proposita est; sed quia sæpissimè contingit, vt ex istis carbunculis ramulus vnus, vel alter ad Bubonem vsque perueniat, ex quo ægrotantes summum dolorem, atque incendium persentiscunt, ideò in hoc casu linimentis frigidioribus sæpius in die ramulos istos inungebat, & vt facilius à sana particula carbunculus segregaretur, validiori adhuc cataplasmate vtebatur. Recipe fermenti acris, therebintinæ laricinæ añ: vnc: iij. fuliginis fornacis vnc: ij. & dimid: butyri recentis vnc: ij. smegmatis, seu saponis nigri vnc: iij. croci drach: j. & cum quatuor vitellis ouorum cataplasma parabat, quo vtebatur quoadusque sana particula à putrida conspiceretur, ijsdemq; medicamentis ad morbi vsque finem vtebatur, quibus & in reliquis vsus fuerat. Et hæc in præsentia satis fore mihi videntur, ad horum pestilentium tumorum integram curationem, si quis plura desiderat alios celebriores authores perlegere poterit, nos

enim

enim breuitati, atq; vtilitati studentes, ea tantum in medium attulimus; quæ cùm ratione, tùm multiplici experientia securiora esse comperimus.

De symptomatibus verò corrigendis, quæ has inflammationes aliquando concomitari solent, non videtur necessarium quicquam in medium afferre, tum quia ex causarum internarum amotione & ipsa euanescere solent, tùm quia & aliis acutis morbis communia esse consueuere, & de his à Galeno lib: xij. meth: & ad Glauconem fusiùs est pertractatum, ita & vnicuiq; exercitato medico cognita esse non dubitem. Ad vltimam igitur huius nostræ tractationis partem tandem deueniendum.

De præseruatione.

Etsi omnis horum morborum præcautio aliquo modo curationem ipsam ordine præcedere videatur; tamen, ne methodus curationis perturbaretur, de ipsa vniuersam tractationem priùs instituendam censui, quod cum à me breuiter, ac distinctè perfectum putem, postremo loco, quomodo à peste hac nos ipsos præseruare valeamus tractandum mihi duxi,

Iam igitur huius præcautionis speculationem in in duas partes diuidere volui, vt scilicet vna ad singulos priuatim pertineat, altera & ipsi Magistratui quoque sit communis, qui vel Ciuitatis, vel Prouinciæ curam habere debet. Quòd ad priorem attinet, illud inprimis sciendum est, duos scopos nobis proposuisse Galenum lib: primo de differ: febrium cap: 4. primùm, vt corpus sit maximè perspira-

 bile, & ab excrementis liberum, deinde vt causæ efficienti, quæ nobis manifesta sit, viribus omnibus obuiam eamus, eamque rescindamus; qui quidem scopus præcipuum locum mihi obtinere videtur, si enim nobis ipsis à scabie, lepra, & alijs morbis minus contagiosis præcauere non possumus, si cum ijs, qui istis laborant, versemur, quanto minus à contagiosissimo hoc morbo nobis præcauebimus, si cum ijs versemur, qui pestilentibus his morbis fuerint correpti? non tamen negandum erit, corpora ab excrementis libera alijs facilius morbum hunc superare posse, si fortè in talem inciderint ægritudinem: Quod quidem imprimis monere volui propter empiricos impostores, qui non modò vulgares homines, sed & nobiles, & Principes suis figmentis mirum in modum decipere solent, secretiora nescio quæ Antidota illis proponentes, cum certo certius sit, & Palmerius, & alij optimi medici testentur, nullam adhuc Antidotum inuentam, quæ nos à pestiferis morbis immunes reddere debeat. Sed ad rem redeamus. Galenus loco citato breuissimè scopum priorem his verbis nobis patefecit. Summa
„ eorum (vt ait Hippocrates) putredo fuit, atque id
„ ipsi agnoscentes, quæcunque corpora humida vi-
„ dimus, statim quouis modo exiccare studuimus,
„ quæcunque verò sicciora, pristinam in his natu-
„ ram custodiuimus, ac quæ excrementis plena, pur-
„ gationibus persanauimus, obstructiones verò meatuum aperuimus, & quæ sequuntur. Valeant ergo illi, qui præter putredinem, venenatam nescio quam

qualitatem

qualitatem nobis proponunt, cum Galenus non nisi putredinis mentionem faciat eo in loco, & ab ipsa sola præseruationis scopos nobis proponat. Ex quibus manifestè ostenditur, quomodo incedendum sit circa præcautionem, vt hinc quoque erroris conuincantur ij, qui indifferenter purgantia medicamenta omnibus præscribunt, venamq; indifferenter omnibus aperiunt, cum Galenus non nisi qui excrementis abundant, purgandos esse præcipiat. Quibus verò medijs reliquis scopis à Galeno propositis satisfacere valeamus, vnicuiq; exercitato medico exploratum esse non dubito, hoc tantum admonebo medicinæ tyrones, vt non nisi leuioribus vtantur pharmacis, qualia sunt syrupus, ac mel rosaceum solutiuum, Manna, Tamarindi, Rhabarbarum, agaricus, flores casiæ & his similia, habito semper respectu ætatis, atq; humorum redundantium, cacochymos tamen valentioribus tractabimus, vt ad meliorem statum eos deducamus, neque hic commemorabo, quæ pestis tempore à veteribus, & recentioribus in medium afferuntur, cum multa minus apta mihi videantur; sed paucis ero contentus, vt & simul breuitati studeam. Communiter igitur in hoc casu felici cum successu vti solemus pillulis Ruffi, quæ communiter de tribus, & pestilentiales vocitantur, conficiuntur enim ex aloe, Myrrha, & croco. Rasis sic eas descripsit. Recipe aloes lotæ vnc: ij. myrrhæ electæ vnc: j. croci vnciam dimidiam, misce, & cum vino aromatico parentur, idem præstabunt pillulæ

 mastichinæ Petri de Abano, vel de tribus cum rhabarbaro, cum valentius purgare bilem, & pituitam voluerimus, semel in hebdomada, vel bis in mense sumi debent, sed in æstate tutius erit sumere florem casiæ cum puluere rhabarbari, vel syrupum rosaceum soluti: cum decocto pulpæ tamarindorum dissolutum. Corpore ab excrementis expurgato licebit vti aliquo electuario, seu Antidoto (vti vocant) in qua facultas insit superfluas humiditates absumendi, corq; ipsum, vti fontem natiui caloris, adeò roborandi, vt facilius deinde noxios vapores, ac pestilentes à se repellere valeat. Horum syluam plurimam inuenire licet apud celebres authores, qui hac de re integra opuscula ediderunt, nihilominus Antidotus, seu electuarium de ouo omnia præstare potest, quæ superius recensuimus, & si quis animaduertet, quæ ab alijs proponuntur, nil ferè inueniet, quod in celeberrimam illam compositionem non ingrediatur, quod quidem confirmare volo exemplo illius compositionis, quam pro summo secreto retinet apud se serenissimus Rex Hispaniarum, cuius compositio talis circumfertur. Rec: Myrrhæ selectæ, masticis, Boli armenæ, terræsigillatæ, ligni aloes, Caryophill: maceris, croci, añ: partes æquales, misce fiat puluis, capiat singulis matutinis. Pauperes verò hac summa cum vtilitate vti poterunt, dicunt enim à Pompeio Magno in Mithridatis sacrario fuisse inuentam. Rec: nuces iuglandes numero duas, ficus totidem, rutæ fol: xx. & salis granum: quæ dosis singulis diebus deuorari debet. Petrus verò Forestus

restus

restus in suis medicis obseruationibus de morbis pestilentibus, vt faciliùs ab omnibus haberi posʃit, habito respectu omnium ingredientium, dosin auget, & cum syrupo de acetositate citri in electuarij formam redigit, ex quo quotidie cochlear vnum sumendum iubet, testatur enim vir doctus, & ingenuus, se hac sola Antidoto seipsum, & plurimos alios à peste Harlemensi præseruasse. Licebit quoque vti rotulis ex spetiebus liberantis, seu ijs, quæ solo saccharo, & flore sulphuris superius descripto parari solent. In quo vis maxima inest exiccandi, atq; putredini resistendi. Clarissimus verò Augenius de monte sancto miris laudibus celebrat vsum olei, seu spiritus vitrioli, cuius integra verba huc transcribere non grauabor.

Olei vitrioli vires.

In alijs generibus pestis, ephemera excepta, oleum vitrioli mirabile est, & quando opus est præseruare corpora pituitosa, vel aliâs repleta humoribus vitiosis, melius remedium non inuenietur. Duo ,, autem sunt genera huius olei, vnum potabile est, ,, alterum causticum ad alia maximi momenti. Tem- ,, pore caniculæ, nisi magna vrgeat necessitas, non v- ,, surpetur, alijs temporibus securissimum est, gustui ,, gratissimum euadit, non inflammat humores, appe- ,, titum excitat, ventriculum corroborat, corpus ab ,, omni corruptione liberat, eam exiccat, putredinem ,, arcet, impeditque ne fiat. Datur omni ætati, omni ,, temperamento, infantibus exhibentur guttæ duæ, vel ,, tres, in ætate consistenti constitutis à quinq; ad decem ,, cum vncia vna, & dimidia syru: de citro, & vncijs ,,

quatuor iuſculi boni pulli, in quo bullierint folia,
,, & radices boraginis, & acetoſæ, in temperamentis
,, calidis exhibeo ad vncias octo cum eadem materia,
,, & vt vim ſuam magis exerat, ſingulis vicibus addo
,, camphoræ grana duo, vel trocil: camphoræ grana
,, vj. quando tamen grauedo capitis non eſt. In cor-
,, poribus humidis bis in ſeptimana datur horis qua-
,, tuor, vel quinq; ante prandium: in ijs, qui minorem
,, habent humiditatem, datur ſemel, & ſecuriſsimum
,, euadit. Imò auſim dicere ad febrem peſtilentem ſa-
,, nandam eſſe medicinam, quæ non habeat parem, vt
,, declarauimus in libris noſtris de curatione. Hacte-
nus Primarius medicinæ profeſſor in celeberrimo gymnaſio Patauino. Sed ad rem redeo, ſicuti igitur hæc, & ſimilia ſemper magni feci, ita ſententiam illorum minimè probare poſſum, qui tempore peſtis perpetuò in ore detinendam iubent radicem Zedoariæ, Angelicæ, & his ſimiles, falſò exiſtimantes ſe poſſe aditum vaporum peſtilentium ad interna prohibere, ac ſi per alias vias ad interna peruenire non poſſent, addo quod cum hæc calida admodum ſint, fauces nimio æſtu accendunt, & per conſequens debiliores reddunt, vt facili negotio humores noxij ad illas partes currant, & inflammationem ibidem excitando ægrotantem breui temporis ſpatio ſuffocent. Neque illorum inuentum probare poſſum, qui Amuleta neſcio qualia ex Arſenico, & mercurio nobis proponunt, cumq; ipſi ratione valida certare non poſsint, ad experientiam confugiunt. Sed ſi licebit his armis certare, facilè nihilominus vincentur iſti.

tur isti. Nam in peste illa Veneta, cuius mentionem
fecimus, cum à præcipuis medicis pro singulari præseruatiuo fuissent talia proposita, nemo erat ex ciuibus, qui tales sacculos non gestaret, verùm contrarium successum senserunt omnes, & ex primarijs medicis ad quinquaginta fuêre tunc temporis desiderati, Ideò cum excell: Massaria, Augenio, & alijs doctissimis viris, talia circumforaneis relinquenda puto. Et hæc de præcautione satis, quam quisque priuatim sibi, & suis adhibere debeat, si vnum addidero quod maximè vtile, ac necessarium esse puto ijs, qui cum ægrotis conuersati fuerint, vt sciant an & ipsi contagium contraxerint, nec ne, communis est enim medicorum omnium sententia, vt spatio quadraginta dierum in periculo versentur, Consulo igitur, vt balneum sibi parent ex herbis odoratis, vt puta saluia, rosmarino, chamæmelo, rosis, & corticibus citriorum, vel aranciorum: deinde nouis vestimentis ab amicis allatis vnusquisq; se induat, mox extra vrbem secedat vbi aër sit salubrior, & non suspectus, ibi per triduum sumat infrascriptos syrupos. Rec: syr: de boragine, de endiuia, de acetositate citri añ: vnc: dimid: aquæ, vel decocti boraginis, endiuiæ, acetosæ, pimpinellæ añ: vnc: j. margaritarum præparatarum drach: dim: misce, post syrupos sic purgabis. Rec: floris casiæ vnc: j. electuarij de Sebesten drach: iij. electuarij de ouo drach: j. misce fiat bolus, vel dissoluatur cum ijsdem aquis stillatitijs, & post quintam horam comedat, multiplici experimento comprobatum est, vt si quis contagium acceperit à

 medicamento

 medicamento ſumpto eadem, vel altera die Bubo, vel carbũculus ſe prodet, ſin minus poterit vnuſquiſque tutior eſſe de ſalute ſua, modo cum infectis amplius non ſe immiſceat, & vtatur bono victus regimine.

Superius inter cauſas naturales, & externas mentionem fecimus aëris, prauorum ciborũ, & potuum, atq; ipſius contagij. Quibus cauſis, cum diuerſæ ſint, diuerſo quoq; modo cùm â nobis ipſis, tùm potiſsimum à Magiſtratu ipſo, illis obuiam eſſe eundum videtur. Teſtatur Galenus lib: de Theriaca ad Piſonem cap: 16. quòd Hippocrates cum animaduerteret peſtem ex Æthiopia in Græciam venientem, ventis nimirum illam adducentibus, nulla alia ratione illam à ſuis Græcis repulerit, eamq; inde planè auerterit, niſi igne perenni aërem puriorem reddendo ex lignis ſuauem odorem redolentibus. Cognouerat enim vir ſapientiſsimus, putredinem illam non ex occulta aliqua cauſa, vt perperam quidam Hippocratis mentem interpretati ſunt, ſed ex nimia humiditate fuiſſe contractam, cui exiccantibus, & humiditatem illam excrementitiam abſumentibus occurrere voluit, & quia fœtor putredinis eſt perpetuus comes, ideò fragrantibus odoribus illius malitiam emendare decreuit, eaq; de cauſa, vt tanti beneficij ciues eſſent memores, ſtatuam illi auream in loco publico erexerunt. Diuini igitur ſenis conſilium amplectentes, & nos idem faciendum curabimus, ſi in eodem periculo locum, vbi fuerimus, conſtitutum animaduerterimus. Sed quia copia eorum præcioſorum,

rum, quibus ipſe vſus eſt, odoramentorum, nos ca- 69.
remus, ideò in ipſorum locum Thus Æthiopicum, Myrrham, Styracem, Benzoinum, baccas lauri, iuniperi, myrthi, & his ſimilia accipere poterimus. Quòd ſi ignis accenſus in Ciuitate aëris corruptelam emendare non poterit; tunc viciniores ſyluas comburere, & vt aliquibus placet, bellicis quoq; tormentis malitiam illius emendare tentandum erit; neque à ratione alienum erit, vt vnuſquiſq; in proprijs ædibus odorata ſuffimenta fieri curet, ſic tamen vt in æſtate frigidiora, in hyeme calidiora ſemper eligantur. Idem faciendum cum ex ſtagnantibus aquis, cloacis, ſterquilinijs, & id genus putridis exhalationibus aër inficitur. Sed præter hæc tenetur Magiſtratus originem tanti morbi à peritioribus medicis inquirere, vt tempeſtiuè ciuitatem à tanta labe liberare poſsit. Iam ſi naturalibus remedijs aëris corruptio emendari non poterit, vt ad ſalubriorem locum nos ipſos transferamus, conſulo, ibi tam diu manſuri, donec Clementiſsimo Deo viſum fuerit tantam calamitatem à loco habitationis noſtræ penitus auertere, & vt vulgò dici ſolet, citò abire, procul abeſſe, ac tardè redire. Sin autem aër inſigni aliqua intemperie corpora noſtra alterare cœperit, per contraria, quoad eius fieri poterit, corrigendus omnino erit, ita vt vel publicè illud fiat, vel ſaltem vnuſquiſque priuatim in ſuis domibus ſibi ipſi proſpiciat, tam ſuffitibus, quàm cibis, ac potibus intemperiem iſtam corrigentibus.

Quòd

Quòd si ex prauis alimentis, & potibus pestis originem habuerit, tunc tota ferè præcautionis vis in Magistratu, vel in exercituum Ducibus reposita esse videtur; qui prouidere debent, ne quid corruptum in Ciuitate, vel in exercitu vendatur, & quòd de cibis, ac potibus prauis dico, idem intelligi volo de ijs, qui etsi ipsi putridi non fuerint, vitiosiores nihilominus succos in nostro corpore, saltem sua copia generare possunt, nam hac sola de causa scimus, exercitus in Vngaria aliquando dissipatos ob nimium vsum melonum, & aliorum fructuum humidiorum, quibus abundat fertilissima, ac nobilissima illa Regio.

Cæterum si ex contagio pestis in ciuitate occultè serpserit, vt sæpissimè fieri animaduertimus, facilius huic malo occurret Magistratus, si statim à principio, contagij originem inuenerit, & postea progressum illius sæuerissimis legibus intercluserit, eaq; omnia seruari præceperit, quæ à Christianissima, atque prudentissima Republica Veneta in hoc casu præcipi animaduertimus. Admonemus interim, vt vnusquisque sui rationem habeat, vt temperanter viuat, cibis optimi succi vtatur, & potibus, ebrietatem, immodicam venerem, somnum meridianum, lusus omnes, & publicas conuersationes qualescunque fuerint, in primis euitet; curas & animi solicitudines à se abijciat; sit misericors & liberalis erga pauperes, Deoq; Opt: Max: se tradat, cui soli sit honor, & gloria in sempiternum, Amen.

Errata paucula beneuolus lector ita corrigat.

Fol. 13. lin. 1. inficiamur. fol. 15. l. 19. pestiferorum. fol. 16. l. 6. potissimum. fol. 45. l. 3. cineribus. 45. l. 28. absterges. fol. 45. l. 22. bolo. fol. 53. l. 28. arteria: fol. 57 l. 11 rubicundus.

Z

005644080

